

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

METODIKA

PARTICIPAČNÉ PRÁVA DIEŤAŤA

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

OBSAH

ÚVOD	4
ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ METODIKY	6
ČASŤ I PARTICIPAČNÉ PRÁVA DETÍ V CIVILNOM MIMOSPOROVOM KONANÍ .	8
1 LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ	9
1.1 MEDZINÁRODNÉ A EURÓPSKE PRAMENE PARTICIPAČNÝCH PRÁV	9
1.2 VNÚTROŠTÁTNE PRAMENE PARTICIPAČNÝCH PRÁV	12
2 SÚČASNÁ PRAX A APLIKAČNÉ PROBLÉMY PARTICIPAČNÝCH PRÁV V SR...	16
2.1 K PRÁVU NA INFORMÁCIE O PREBIEHAJÚCOM KONANÍ, OBJASNENIE DÔSLEDKOV SÚDNEHO ROZHODNUTIA	16
2.2 K PRÁVU DIEŤAŤA VYJADRIŤ SA KU VŠETKÝM ZÁLEŽITOSTIAM, KTORÉ SA HO TÝKAJÚ	17
3 UPLATŇOVANIE PARTICIPAČNÝCH PRÁV VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ	19
3.1 HOLANDSKO	19
3.2 BELGICKO	20
3.3 NEMECKO	20
3.4 CYPRUS	21
3.5 CHORVÁTSKO.....	21
3.6 ŠPANIELSKO	22
4 NAVRHOVANÉ POSTUPY PRE SÚDNE KONANIE V RÁMCI SÚČASNEJ LEGISLATÍVY PRE LEPŠIE NAPŔŤANIE PARTICIPAČNÝCH PRÁV DETÍ	23
4.1 INFORMOVANIE MALOLETÉHO DIEŤAŤA	23
4.1.1 <i>Konanie podľa multidisciplinárneho prístupu</i>	24
4.1.2 <i>Konania o rozvod manželstva a konania podľa § 111 písm. a) - k) CMP</i>	25
4.1.3 <i>Konania podľa § 111 písm. l) - o) CMP</i>	25
4.1.4 <i>Konania o výkon rozhodnutia</i>	27
4.2 ZISŤOVANIE NÁZORU MALOLETÉHO DIEŤAŤA	27
4.2.1 <i>Návrhy praktickej realizácie zisťovania názoru dieťaťa</i>	29
4.2.2 <i>Právo dieťaťa na primerané zohľadnenie jeho názoru</i>	34
4.3 PODPORA PRE SÚDY PRE PRAKTICKÉ UPLATŇOVANIE PARTICIPAČNÝCH PRÁV	35
4.3.1 <i>Letáky pre deti, ktoré sú účastníkom konania</i>	35
4.3.2 <i>List rodičom o participačných právach detí</i>	36
4.4 POTENCIÁLNA NEVHODNOSŤ REALIZÁCIE PARTICIPAČNÝCH PRÁV	36

ČASŤ II KOLÍZNY OPATROVNÍK AKO ZÁSTUPCA MALOLETÉHO DIEŤAŤA	
V SÚDNOM KONANÍ	39
1 LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ	39
2 SÚČASNÁ PRAX A APLIKAČNÉ PROBLÉMY KOLÍZNEHO OPATROVNÍCTVA	
V SR.....	42
2.1 KOMPETENČNÝ KONFLIKT ORGÁNU SOCIÁLNOPRÁVNEJ OCHRANY DETÍ A SOCIÁLNEJ KURATELY	42
2.1.1 Úlohy orgánu SPODaSK vo funkcii kolízneho opatrovníka v konaniach, v ktorých musí byť dieťa zastúpené	42
2.1.2 Úlohy orgánu SPODaSK ako sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v čase súdneho konania, v ktorom musí byť dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom	43
2.1.3 Úlohy orgánu SPODaSK ako navrhovateľa v konaní, v ktorom musí byť dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom.....	44
2.2 ÚČASŤ KOLÍZNEHO OPATROVNÍKA /ORGÁNU SPODaSK/INÝCH SUBJEKTOV NA STYKU DIEŤAŤA S RODIČMI	44
2.3 NEDORIEŠENÁ KONTROLA VÝKONU FUNKCIE KOLÍZNEHO OPATROVNÍKA	45
2.4 NÁMIETKA ZAUJATOSTI VOČI KOLÍZNEMU OPATROVNÍKOVÍ/ NESPOKOJNOSŤ S POSTUPOM/ŽIADOSŤ O ZMENU OSOBY KOLÍZNEHO OPATROVNÍKA.....	45
2.5 APLIKÁCIA MULTIDISCIPLINÁRNEHO PRÍSTUPU V SÚDNYCH KONANIACH	46
3 KOLÍZNE OPATROVNÍCTVO VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ.....	47
3.1 HOLANDSKO	47
3.2 BELGICKO	47
3.3 NEMECKO	48
3.4 RAKÚSKO	48
3.5 ČESKÁ REPUBLIKA	50
3.6 CHORVÁTSKO.....	50
4 NAVRHOVANÉ POSTUPY PRE SÚDNE KONANIE V RÁMCI SÚČASNEJ LEGISLATÍVY V SÚVISLOSTI S KOLÍZNYM OPATROVNÍCTVOM	51
4.1 POTREBNOSŤ, DÔVODNOSŤ USTANOVÍŤ KOLÍZNEHO OPATROVNÍKA	51
4.1.1 Ak ho môže zastupovať zákonný zástupca.....	51
4.1.2 Ak sa dieťa môže a chce zastupovať samé	52
4.2 BLÍZKA OSOBA	53
4.3 ORGÁN SOCIÁLNOPRÁVNEJ OCHRANY DETÍ A SOCIÁLNEJ KURATELY	54
ZÁVER.....	56
PRÍLOHY	58

ÚVOD

V rámci projektu „Implementácia opatrení na podporu reformy štruktúry a optimalizácie procesov v rodinnoprávnej agende“ bola vytvorená pracovná skupina, ktorá mala za úlohu pripraviť materiál, metodickú príručku, s cieľom prispieť k zjednotenej aplikačnej praxi súdov v súvislosti s napĺňaním participačných práv detí. Keďže participačné práva detí úzko súvisia s kolíznym opatrovníctvom, pracovná skupina rozpracovala aj túto tému s akcentom na postavenie kolízneho opatrovníka ako zástupcu maloletého dieťaťa v súdnom konaní, vymedzenie rozsahu jeho práv a povinností, s pomenovaním problémov v rámci aplikačnej praxe a zároveň identifikáciou možných budúcich zmien. Preto je *Metodika participačné práva detí* (ďalej aj „Metodika“) rozdelená do 2 častí, ktoré spolu úzko súvisia a vzájomne na seba nadväzujú.

Pracovná skupina bola zložená zo sudcov rozhodujúcich v rodinnoprávnej agende, odborníkov na rodinné právo, zástupcov akademickej obce, Generálnej prokuratúry SR, Úradu komisára pre deti, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstva spravodlivosti SR.

Participačné práva detí vyplývajú z medzinárodných a európskych dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná, ako aj z vnútroštátnej právnej úpravy. Ich dôslednou realizáciou dochádza k dodržaniu záväzkov Slovenskej republiky a zároveň zachovaniu zákonného postupu v súdnom konaní. V neposlednom rade, naplnenie participačných práv detí môže prispieť k takému rozhodnutiu, ktoré bude skutočne reflektovať najlepší záujem dieťaťa a zachová postavenia dieťaťa ako subjektu právnych vzťahov, nielen objektu, o ktorom rozhodujú „dospelí“ bez jeho zapojenia. Dieťa sa dokáže lepšie stotožniť a akceptovať rozhodnutie súdu, pokiaľ na konaní participovalo.

Je zrejmé, že v súvislosti s participačnými právami detí dochádza často k aplikačným problémom zo strany súdov, a to v každom regióne Slovenska a v každom type konaní, ktoré sa detí týkajú. Úlohou pracovnej skupiny bolo teda nielen problémy pomenovať, ale najmä vytvoriť pre súdy materiál, ktorý by bol pomôckou pre plné rešpektovanie participačných práv detí a to v zmysle platnej medzinárodnej a vnútroštátnej legislatívy.

Cieľom Metodiky je, v kontexte platných právnych noriem, navrhnúť pre súdne konanie postup, ako dieťa informovať o prebiehajúcom súdnom konaní, akým spôsobom zisťovať názor dieťaťa a ako na zistený názor v rámci súdneho konania prihliadať. Ako pomôcka pre súdy môže slúžiť aj informačný leták pre maloleté dieťa, ktorý je pripravený v dvoch rovinách – informovanie o prebiehajúcom konaní a zisťovanie názoru, pričom oba tieto informačné materiály sú vytvorené pre tri vekové kategórie, a to deti vo veku od 7 – 10 rokov, deti vo veku od 11 – 14 rokov, deti vo veku od 15 – 18 rokov.

Forma a obsah predkladanej Metodiky zohľadňuje špecifiká adresátov (tzn. súdov), ktorým je určená. Rešpektujúc nezávislosť a nestrannosť súdnej moci má Metodika upraviť odporúčané postupy súdov smerujúce k napĺňaniu participačných práv detí.

V súvislosti s kolíznym opatrovníctvom sa javilo dôležité zanalyzovať súčasné postavenie kolízneho opatrovníka v kontexte takmer výhradného ustanovovania Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny do tejto funkcie, pomenovať problémy a negatívne dôsledky v rámci konaní pri kumulovaní funkcií orgánov sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately. Metodika obsahuje porovnanie procesného postavenia a zastupovania detí v súdnom konaní vo vybraných krajinách EÚ, a aj bez nutnosti zmien v legislatíve popisuje navrhovaný postup súdov v jednotlivých konaniach v otázke zastupovania maloletých detí.

Je potrebné konštatovať, že kolízne opatrovníctvo tak, ako ho poznáme od 60-tych rokov minulého storočia, je prekonané, nereflektuje na vývoj a zložitnosť rodinnoprávnej agendy. V závere Metodika upravuje možné prístupy k procesnému postaveniu maloletých detí a ich prípadnému zastupovaniu v súdnom konaní, ktoré si však vyžadujú aj legislatívne zmeny.

Záver a odporúčania tejto Metodiky sa týkajú najmä oblasti participačných práv, v kontexte platných právnych predpisov. Jej cieľom je poskytnúť súdom postupy pre riadnu realizáciu participačných práv a zároveň ponúknuť materiály, ktoré by pri týchto postupoch pomohli (letáky pre deti, list pre rodičov). Ambíciou Metodiky je vniesť nové perspektívy do zažitej optiky súdov, tak v oblasti participačných práv, ale osobitne aj pri ustanovovaní kolízneho opatrovníka (ďalej tiež „KO“) a naznačiť potenciálne budúce prístupy zohľadňujúce požiadavky modernej juvenilnej justície.

ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ METODIKY

- **Dieťa** je nositeľom participačných práv.
- Ak sa to neprieči účelu konania, súd je povinný informovať o prebiehajúcom konaní maloletého, ktorý je s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť schopný pochopiť jeho význam. Súd je zároveň povinný objasniť dieťaťu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci.
- Každé dieťa, ktoré je schopné vytvárať si svoje názory, má v konaní, ktoré sa ho týka právo ich vyjadriť.
- **Dieťa sa môže rozhodnúť, či chce realizovať svoje participačné práva.** Ak nie, je potrebné tento názor dieťaťa rešpektovať.
- Súd vyhodnocuje vhodnosť spôsobu realizácie participačných práv dieťaťa s ohľadom na vek a vyspelosť konkrétneho dieťaťa. Vek dieťaťa však nemôže byť jediným kritériom pri rozhodovaní o realizácii participačných práv, je potrebné zohľadňovať aj skutkové okolnosti prejednávanej veci, pomery v rodine, zdravotný stav dieťaťa a pod. To všetko v reflexii na základné hodnotové kritérium, ktorým je najlepší záujem dieťaťa.
- Ak sa participácia uskutočňuje profesionálne, citlivo a so zohľadnením individuálnych potrieb dieťaťa je následne dieťa spôsobilé lepšie sa adaptovať na stav, ktorý je výsledkom súdneho rozhodnutia.
- Zisťovanie názoru dieťaťa nie je dôkazným prostriedkom na zistenie skutočného stavu veci tak, ako napríklad výsluch účastníka konania. Ide o úkon *sui generis*, ktorým súd poskytuje priestor na realizáciu participačných práv dieťaťa.
- Čím **viac štát zasahuje** do života dieťaťa, **tým intenzívnejšie** by sudy mali **napĺňať jeho participačné práva.**
- Rozhodnutiam súdu, ktorým sa odníma dieťa z prirodzeného rodinného prostredia, by vždy malo predchádzať informovanie dieťaťa a zisťovanie jeho názoru. Výnimku predstavuje v zásade iba situácia, keď je v záujme ochrany života a zdravia dieťaťa nevyhnutné robiť potrebné úkony bezodkladne.
- Zistený názor dieťaťa je podstatným, ale nie jediným vodítkom, pri identifikácii najlepšieho záujmu dieťaťa.

- V súdnych rozhodnutiach, ktoré obsahujú odôvodnenie, je potrebné vysporiadať sa aj s tým, ako súd realizoval participačné práva dieťaťa.
- Nerealizovanie participačných práv dieťaťa bez primeraného odôvodnenia takéhoto postupu, môže v kontexte ostatných okolností prejednávanej veci zakladať odvolací dôvod, dovolací dôvod, ako aj dôvod na podanie ústavnej sťažnosti a sťažnosti na ESLP.

ČASŤ I PARTICIPAČNÉ PRÁVA DETÍ V CIVILNOM MIMOSPOROVOM KONANÍ

Zabezpečovanie participačných práv detí čoraz intenzívnejšie rezonuje ako priorita svetových a európskych organizácií, reflektujúca dobu, ktorá umožňuje každému, aj maloletým deťom, rýchly prístup k informáciám, ich zdieľaniu a hodnoteniu.

V záujme zabezpečenia relevantných informácií a prijímania vhodných opatrení, ktoré sa týkajú maloletých detí, je potrebné deťom garantovať možnosť sa k nim vyjadriť. Táto požiadavka má celospoločenský rozmer, a preto Organizácia spojených národov, Rada Európy, ako aj Európska únia apelujú na štáty, aby zapájali deti do procesu tvorby vnútroštátnych politík, ktoré sa ich týkajú a zároveň zvyšovali povedomie o participácii detí v zainteresovaných inštitúciách.

V užšom zmysle je potrebné participáciu detí vnímať ako nezanedbateľnú súčasť každého súdneho konania, ktoré sa ich týka. Na deti je potrebné nazerať ako na nositeľov práv, ktorí sú oprávnení v primeranej miere ich uplatňovať, napriek tomu, že nedisponujú spôsobilosťou na právne úkony a procesnou spôsobilosťou v plnom rozsahu.

Participačné práva detí umožňujú deťom, aj keď len do určitej miery, vyrovnáť ich nerovnaké postavenie vo vzťahu k rodičom, prípadne kolíznemu opatrovníkovi.¹

¹ Nález ÚS ČR sp. zn. I. ÚS 2661/2010 z 23. novembra 2011.

1 LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ

1.1 Medzinárodné a európske pramene participačných práv

Dohovor OSN o právach dieťaťa, prijatý v New Yorku 20. novembra 1989 (ďalej len „Dohovor o právach dieťaťa“ alebo „DPD“). V kontexte skúmania participačných práv detí v civilnom procese je podstatným najmä článok 12 DPD, ktorý uvádza:

„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni.“

„Za tým účelom sa dieťaťu poskytuje najmä možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.“

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd prijatý 4. novembra 1950 na pôde Rady Európy síce vo svojich článkoch priamo neodkazuje na participačné práva, ale v kontexte čl. 8 EDLP, ktorý vo všeobecnosti upravuje právo na súkromný a rodinný život, Európsky súd pre ľudské práva opakovane judikoval, že právo dieťaťa byť vypočuté ako procesná požiadavka v konaní pred národnými súdmi vyplýva práve z tohto ustanovenia.²

Medzi ďalšie medzinárodné dohovory, ktoré regulujú participačné práva detí, a ktoré ratifikovala Slovenská republika môžeme zaradiť **Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí** prijatý 25. októbra 1980 na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného. Konkrétne v článku 13 uvádza, že: *„...Justičný alebo správny orgán môže odmietnuť nariadiť návrat dieťaťa aj vtedy, ak zistí, že dieťa nesúhlasí s návratom, a ak dosiahlo vek a stupeň vyspelosti, keď je vhodné zohľadniť jeho názory...“*

Potrebu zohľadnenia názorov dieťaťa a jeho želaní zdôrazňuje aj **Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach**, uzavretý dňa 29. mája 1993 v Haagu.³ Zo znenia článku 4 písm. d) vyplýva, že: *„osvojenie podľa tohto dohovoru sa uskutoční, iba ak sa príslušné orgány štátu pôvodu dieťaťa presvedčili, že vzhľadom na vek a stupeň vyspelosti dieťaťa sa mu*

² Pozri napr.: Rozsudok ESĽP vo veci Sahin v. Nemecko, č. 30943/96, 8. júla 2003, bod 73 – 78; Rozsudok ESĽP vo veci X v. Lotyšsko, č. 27853/09, 26. novembra 2013, body 107 a 115 – 119; Rozsudok ESĽP vo veci N.Ts. v. Gruzínsko, č. 71776/12, 2. februára 2016, body 73, 78 – 80, 84.

Judikatúra Ústavného súdu SR, v konaniach týkajúcich sa porušenia participačných práv dieťaťa odkazuje na porušenie práva na spravodlivý súdny proces v zmysle čl. 6 ods. 1 EDLP. Pozri napr.: II. ÚS 97/2013 z 10. júla 2013; III. ÚS 454/2011 z 13. decembra 2011.

³ Oznámenie MZV SR 380/2001 Z.z.

poskytlo poradenstvo a riadne bolo informované o účinkoch osvojenia a o dôsledkoch svojho súhlasu s osvojením, ak sa taký súhlas vyžaduje, boli zohľadnené želania a názory dieťaťa, súhlas dieťaťa s osvojením, ak sa vyžaduje, bol udelený dobrovoľne...". Okrem úpravy v procese uskutočňovania osvojenia, považuje sa za nutné konzultovať s dieťaťom aj situáciu, ak sa má osvojenie uskutočniť po premiestnení dieťaťa do prijímajúceho štátu a ústredný orgán tohto štátu sa domnieva, že ďalšie trvanie umiestnenia dieťaťa u perspektívnych osvojiteľov nie je v najlepšom záujme dieťaťa. V závislosti najmä od veku a stupňa vyspelosti dieťaťa je potrebné získať aj súhlas maloletého s takýmito opatreniami.⁴

Z hľadiska dohovorov prijatých na pôde Rady Európy sú participačné práva dieťaťa osobitne upravené v **Európskom dohovore o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti**, ktorý bol uzavretý 20. mája 1980 v Luxemburgu.⁵ Podľa článku 15 v kontexte článku 10 ods. 1 písm. b): „V prípadoch, ak príslušný orgán dožiadaného štátu chce vydať rozhodnutie o odmietnutí uznania a výkonu rozhodnutia ak sa preukáže, že z dôvodu zmeny okolností vrátane uplynutia času, ale nie výlučne z dôvodu zmeny pobytu dieťaťa po neoprávnenom premiestnení, dôsledky pôvodného rozhodnutia sú zjavne v rozpore s blahom dieťaťa, je potrebné, aby zistil názory dieťaťa, ak ich zistenie nie je neúčelné najmä z dôvodov jeho veku a rozumovej vyspelosti, a okrem toho, môže žiadať o vykonanie akýchkoľvek primeraných prešetrení.“

V právnom priestore Európskej únie nájdeme všeobecné zakotvenie ochrany práv detí v čl. 3 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii. Osobitné jadro regulácie práva dieťaťa na slobodné vyjadrovanie svojich názorov je upravené v článku 24 **Charty základných práv Európskej únie**⁶, ktorý upravuje práva dieťaťa a v odseku 1 uvádza: „Deti majú právo na takú ochranu a starostlivosť, ktorá je potrebná pre ich blaho. Môžu slobodne vyjadrovať svoje názory. Tieto názory sa berú do úvahy pri otázkach, ktoré sa ich týkajú, s prihliadnutím na ich vek a vyspelosť.“

⁴ Článok 21 ods. 2 Dohovoru o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach.

⁵ Oznámenie MZV SR 366/2001 Z.z.; Ustanovenia dohovoru sa podľa čl. 7 aplikujú v prípadoch keď bolo rozhodnutie vydané v jednom zo zmluvných štátov dohovoru a má byť uznané a vykonateľné v inom zmluvnom štáte. K pôsobnosti a charakteristike dohovoru bližšie pozri: BURDOVÁ, K. Občianskoprávne aspekty medzinárodných únosov detí, 2016. s. 22 – 25.

⁶ Od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy dňa 1. decembra 2009 má Charta rovnaké právne postavenie ako zmluvy EÚ, a to v zmysle článku 6 Zmluvy o Európskej únii. Európska únia a jej členské štáty sú pri vykonávaní práva EÚ povinné chrániť práva a slobody, ktoré sú v nej zakotvené. Ustanovenia Charty sú pre členské štáty právne záväzné vtedy, keď konajú v rozsahu pôsobnosti práva EÚ.

Dôležitým predpisom práva Európskej únie, ktorý je potrebné mať na zreteli pri rozhodovaní v rodinnoprávnych veciach, je **Nariadenie Rady (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 o právomoci a uznávaní a výkone rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností a o medzinárodných únosoch detí (prepracované znenie)** (ďalej tiež „nariadenie Brusel IIB“).⁷ Nariadenie Brusel IIB vo viacerých ustanoveniach upravuje potrebu umožniť deťom vyjadriť sa v konaniach, ktoré sa ich týkajú, ak sa to s ohľadom na ich vek alebo stupeň vyspelosti nejaví nevhodné. Právo dieťaťa vyjadriť svoje názory je uvedené v niekoľkých článkoch normatívneho textu, konkrétne v článku 21, článku 26, článku 39 ods. 2, článku 47, článku 50, článku 68 ods. 3 revidovaného nariadenia Brusel IIB. Za všeobecné pravidlo možno považovať čl. 21 nariadenia:

„Súdy členských štátov pri výkone svojej právomoci podľa oddielu 2 tejto kapitoly poskytnú v súlade s vnútroštátnym právom a vnútroštátnymi postupmi dieťaťu, ktoré je schopné sformulovať svoje názory, skutočnú a účinnú príležitosť ich vyjadriť priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo vhodného subjektu.“

„Ak súd v súlade s vnútroštátnym právom a vnútroštátnymi postupmi poskytne dieťaťu možnosť vyjadriť svoje názory podľa tohto článku, prikladá im patričnú pozornosť zodpovedajúcu veku a vyspelosti dieťaťa.“

Neposkytnutie možnosti maloletému dieťaťu vyjadriť svoj názor spôsobuje vážne negatívne dôsledky, keďže predstavuje dôvod na zamietnutie uznania rozhodnutia vo veciach rodičovských práv a povinností podľa čl. 39 ods. 2 nariadenia Brusel IIB:

„Uznanie rozhodnutia vo veciach rodičovských práv a povinností možno zamietnuť, ak bolo vydané bez toho, aby sa dieťaťu, ktoré je schopné sformulovať svoje názory, poskytla možnosť ich vyjadriť v súlade s článkom 21, okrem týchto prípadov:

- a) konanie sa týkalo len majetku dieťaťa a vzhľadom na predmet konania nebolo treba dieťaťu poskytnúť možnosť vyjadriť sa, alebo*
- b) existovali závažné dôvody, najmä v naliehavej veci.“*

Podľa čl. 68 ods. 3 nariadenia Brusel IIB: *„Uznanie alebo výkon verejnej listiny alebo dohody vo veciach rodičovských práv a povinností sa môže zamietnuť, ak bola verejná listina úradne vyhotovená alebo zaregistrovaná alebo ak bola dohoda zaregistrovaná bez toho, aby sa dieťaťu, ktoré je schopné sformulovať svoje názory, dala možnosť ich vyjadriť.“*

Rovnako je absencia zachovania participačných práv vo vnútroštátnom konaní dôvodom pre nevydanie osvedčenia o privilegovanom rozhodnutí podľa čl. 47 ods. 3 písm. b) nariadenia Brusel IIB:

„Súd vydá osvedčenie, iba ak sú splnené tieto podmienky:

- a) všetkým účastníkom sa dala možnosť vyjadriť sa;*
- b) dieťaťu sa dala možnosť vyjadriť svoje názory v súlade s článkom 21;*
- c) v prípade, že bolo rozhodnutie vydané v neprítomnosti, ak:*

⁷ Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 („Nariadenie Brusel IIA“).

(i) sa osobe, ktorá sa nezúčastnila konania, doručila písomnosť, ktorou sa začalo konanie alebo rovnocenná písomnosť v dostatočnom časovom predstihu a takým spôsobom, aby si mohla zabezpečiť obhajobu, alebo

(ii) osoba, ktorá sa nezúčastnila konania, prijala rozhodnutie bez výhrad."

1.2 Vnútroštátne pramene participačných práv

V rámci vymedzenia vnútroštátnej právnej úpravy participačných práv je nevyhnutné začať **Ústavou SR**, ktorá v čl. 48 ods. 2⁸ zaručuje právo každému, „aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietáhov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom“. V prípade maloletých účastníkov konania je toto právo častokrát vykonávané nepriamo, prostredníctvom zástupcu maloletého. Napriek tomu ho je potrebné vnímať vo vzájomnej súvislosti s participačnými oprávneniami maloletého, ktoré mu priznávajú možnosť aktívne sa zapojiť do konania. Ústavnoprávnu ochranu ďalej rozvíjajú ustanovenia viacerých zákonov.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o rodine“ alebo „ZR“) v čl. 5 považuje záujem dieťaťa za prvoradé hľadisko pri rozhodovaní vo všetkých veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa. Výpočet kritérií, ktoré sa zohľadňujú pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého je v čl. 5 demonštratívny, nehierarchický a predstavuje podklad dôležitých prvkov pre rozhodovanie príslušných orgánov.⁹ Na základe tohto zákonného ustanovenia sa za podstatný pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa považuje, okrem iného, „*názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny*“.

Osobitnú úpravu participačných práv maloletého, v rozsahu práva byť vypočuté, nájdeme v ustanovení § 43 ods. 1 Zákona o rodine, ktorý uvádza: „*Maloleté dieťa má právo vyjadriť samostatne a slobodne svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. V konaniach, v ktorých sa rozhoduje o veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa, má maloleté dieťa právo byť vypočuté. Názoru maloletého dieťaťa musí byť venovaná náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a rozumovej vyspelosti.*“ Takto formulované zákonné ustanovenie reguluje právo dieťaťa vyjadriť svoj názor jednak v sociálnej sfére rodinného prostredia, ale aj právo byť vypočuté v súdnych, či administratívnoprávnych konaniach, ktoré sa ho týkajú. Zároveň § 43 ZR zaväzuje príslušné orgány v konaniach, ktoré sa týkajú dieťaťa jeho názor zisťovať a prikladať mu primeranú váhu, s ohľadom na vek a rozumovú vyspelosť maloletého. Ustanovenie § 43 ZR považujeme za vnútroštátnu transpozíciu čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa.

⁸ Rovnako čl. 38 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd.

⁹ Dôvodová správa k zákonu č. č. 175/2015 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine.

Ďalšiu vnútroštátnu úpravu zisťovania názoru maloletého obsahuje **Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately** v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí“ alebo „ZoSPODaSK“). Na základe ustanovení tohto zákona je orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej aj „SPODaSK“) povinný názor maloletého posudzovať v prípadoch keď vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka dieťaťa.

Podľa § 20 ods. 2 druhá veta ZoSPODaSK: *„Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri zisťovaní pomerov podľa prvej vety na účely výkonu funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu podľa osobitného predpisu zisťuje informácie o spôsobilosti obidvoch rodičov osobne vychovávať dieťa, záujem obidvoch rodičov o osobnú starostlivosť o dieťa, názory obidvoch rodičov na zaistenie potrieb dieťaťa v prípade osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi, a to aj vtedy, keď len jeden rodič prejaví záujem o osobnú starostlivosť o dieťa obidvomi rodičmi, a posudzuje možnosti osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi s prihliadnutím na záujmy dieťaťa, na zaistenie potrieb dieťaťa a na názor dieťaťa.“*

Podľa § 21 ods. 1 ZoSPODaSK: *„Ak sa zisťuje názor dieťaťa podľa Civilného mimosporového poriadku, musí orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately poskytnúť dieťaťu potrebnú pomoc na uľahčenie priebehu zisťovania jeho názoru na vec, a to v prostredí vhodnom alebo utvorenom na tento účel. **Dieťa nemusí právo na vyjadrenie názoru využiť.** Na zisťovanie názoru dieťaťa podľa Civilného mimosporového poriadku nie je potrebný súhlas rodiča alebo inej osoby, ktorá sa osobne stará o dieťa, a názor možno zisťovať aj bez prítomnosti týchto osôb. O tom, že sa bude zisťovať názor dieťaťa, musí byť rodič alebo iná osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, informovaný.“*

Podľa § 21 ods. 2 ZoSPODaSK: *„Ak sa zisťuje názor dieťaťa, pre ktoré sú vykonávané opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v zariadení, ktoré má utvorené vhodné podmienky na zisťovanie názoru dieťaťa, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykoná zisťovanie názoru dieťaťa v tomto zariadení po predchádzajúcej dohode s týmto zariadením.“*

Okrem toho, ZoSPODaSK v ustanovení § 90 ods. 6 zabezpečuje právo dieťaťa byť vypočuté v konaniach vo veciach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Kritériami pre rozsah pozornosti, ktorú príslušné orgány musia zistenému názoru dieťaťa venovať sú vek a vyspelosť dieťaťa. Ustanovenie § 90 ods. 6 ZoSPODaSK upravuje participačné práva maloletého ešte širšie, keď stanovuje: *„Dieťaťu je potrebné poskytnúť informácie o jeho práve vyjadriť svoj názor, o dôvodoch vypočutia jeho názoru a vplyve ním vyjadreného názoru na konanie.“* Zároveň sa opätovne upravuje potreba poskytnúť maloletému pomoc na uľahčenie priebehu zisťovania jeho názoru na vec, ako aj právo maloletého nevyužiť možnosť vyjadriť svoj názor.

Orgán SPODaSK má povinnosť z priebehu zisťovania názoru maloletého podľa § 38 Civilného mimosporového poriadku vyhotoviť zvukový záznam (dieťaťu musia byť poskytnuté potrebné informácie o účele vyhotovovania zvukového záznamu a o spôsobe nakladania so zvukovým záznamom a musí byť rešpektovaný názor dieťaťa v prípade, ak si neželá vyhotovovanie zvukového záznamu).

Procesnoprávna úprava participačných práv detí je regulovaná v **zákone č. 161/2015 Z. z. Civilnom mimosporovom poriadku** v znení neskorších predpisov (ďalej len „Civilný mimosporový poriadok“ alebo „CMP“). Priestor pre uplatňovanie špecifických postupov súdu vo vzťahu k výkonu participačných práv poskytuje článok 7 CMP, ktorý umožňuje súdu odkloniť sa od klasickej formy realizácie určitých úkonov, v záujme hospodárnosti konania a ochrany práv a právom chránených osôb tak, aby dosiahol spravodlivé rozhodnutie vo veci.

V základných princípoch, v čl. 4, upravuje Civilný mimosporový poriadok povinnosť súdu konať v najlepšom záujme maloletého dieťaťa, a ak je to vhodné **povinnosť informovať maloletého** o všetkých otázkach týkajúcich sa priebehu konania. Právo dieťaťa na informácie je zdôraznené v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, keď § 116 CMP stanovuje: *„Ak sa to neprieči účelu konania, súd je povinný informovať o prebiehajúcim konaní maloletého, ktorý je s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť schopný pochopiť jeho význam, a objasniť mu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci.“*

Právo dieťaťa byť vypočuté vo veciach, ktoré sa ho týkajú je priamo upravené v § 38 CMP. *„Ak je účastníkom maloletý, ktorý je schopný vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Názor maloletého zisťuje súd spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a vyspelosti. Podľa povahy veci zisťuje súd názor maloletého bez prítomnosti iných osôb.“* Aj na základe Dôvodovej správy k Civilnému mimosporovému poriadku možno konštatovať pozitívny posun v úprave práva dieťaťa byť vypočuté. Zisťovanie názoru maloletého je podľa rekodifikovanej právnej úpravy *„obligatórnym postupom súdu, pričom nie je podmienené vekovou hranicou ani rozumovou vyspelosťou, ale schopnosťou ho vyjadriť a to primárne samostatne a priamo.“*¹⁰ Vek a vyspelosť sú podstatnými kritériami pri určení spôsobu, akým súd názor maloletého bude zisťovať, ako aj pri samotnom posudzovaní a prihliadaní na vyjadrený názor.

Postup súdu v prípade sprostredkovaného zisťovania názoru dieťaťa upravuje aj Vyhláška MS SR č. 543/2005 Z. z. **o Spravovacom a kancelárskom poriadku** pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy v znení neskorších predpisov (ďalej len „Spravovací a kancelársky poriadok pre súdy“). Podľa § 92 ods. 3: *„Ak súd nezisťuje názor maloletého dieťaťa sám, uvedie zoznam otázok, ktoré majú byť predmetom zisťovania názoru maloletého dieťaťa.“*

Konkretizáciu postupov súdu pri výkone rozhodnutí vo veciach maloletých upravuje Vyhláška MS SR č. 207/2016 Z. z., ktorou sa **ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých**, pričom rovnako ako ostatné právne predpisy zdôrazňuje potrebu zisťovania názoru dieťaťa. Podľa § 17 ods. 2 Vyhlášky: *„Súd zabezpečí, aby zo záznamu vyhotoveného podľa odseku 1 bolo zjavné najmä správanie sa povinného, správanie sa oprávneného a správanie sa a názor maloletého. Zo záznamu podľa odseku 1 má byť prípadne zjavné, či existujú dôvody odkladu výkonu rozhodnutia (§ 389 ods. 1 zákona).“*

¹⁰ Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku.

Kritike je potrebné podrobiť súčasné znenie Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“), ktoré vôbec neupravuje osobitné postavenie maloletých detí a ich participačné práva, ani v takom rozsahu, v akom ich reguloval Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v ust. § 100 ods. 3.¹¹ Dieťa sa pritom môže stať stranou sporu v rámci civilného sporového konania (napr. vo veci ochrany osobnosti, ochrany vlastníckeho práva a pod.). Na tieto situácie však CSP v kontexte realizácie participačných práv detí nepamätá. Z tohto dôvodu je v sporových konaniach potrebné vychádzať zo všeobecnej úpravy čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa.

¹¹ Podľa § 100 ods. 3 OSP: „Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Názor maloletého dieťaťa súd zisťuje prostredníctvom jeho zástupcu alebo príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, alebo výsluchom maloletého dieťaťa aj bez prítomnosti rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu maloletého dieťaťa.“

2 SÚČASNÁ PRAX A APLIKAČNÉ PROBLÉMY PARTICIPAČNÝCH PRÁV V SR

Z POHĽADU SÚDOV, GENERÁLNEJ PROKURATÚRY SR, MINISTERSTVA PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY, ÚSTREDIA PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY, ÚRADU KOMISÁRA PRE DETI

Aktuálna vnútroštátna právna úprava obsiahnutá v Civilnom mimosporovom poriadku, ale napr. aj v zákone o rodine, či v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele reflektuje na záväzky vyplývajúce pre SR z Dohovoru OSN o právach dieťaťa. Problémom je však uplatňovanie, resp. realizácia participačných práv detí v súdnej praxi. Osobitnou kategóriou, tak ako bolo spomínané vyššie, je nereflaktovanie participačných práv detí v rámci Civilného sporového poriadku, čo však nie je predmetom tejto Metodiky.

Participačné práva sa bezprostredne týkajú detí a majú dopad na ich ďalší sociálny rozvoj. Konania vo veciach úpravy výkonu rodičovských práv a povinností sú najčastejšími konaniami, v ktorých môžeme vidieť reálne uplatnenie participačných práv detí. Reálne uplatnenie participačných práv detí v týchto konaniach pritom nemôže byť chápané len ako formálny úkon smerujúci k tomu, aby sa dieťa nejakým spôsobom vyjadrilo k podstate konania a prejavilo názor, vôľu alebo požiadavku na usporiadanie vzájomných práv a povinností rodičov k dieťaťu. Ak budeme vychádzať zo skutočnosti, že dieťa je v týchto konaniach subjektom práva, tak následne je nevyhnutné procesný postup súdu upraviť tak, aby dieťa malo na jednej strane, s ohľadom na jeho rozumovú vyspelosť, dostatok informácií, ktoré sa ho bezprostredne týkajú a na druhej strane porozumelo dôvodom, ktoré sú podstatné pre rozhodnutie súdu.

2.1 K právu na informácie o prebiehajúcim konaní, objasnenie dôsledkov súdneho rozhodnutia

Základným predpokladom uplatnenia práva dieťaťa vyjadriť svoj názor, je právo dieťaťa, aby bolo o konaní, ktoré sa ho týka, informované.

Subjektom, ktorý má zabezpečiť a splniť informačnú povinnosť voči dieťaťu je súd a rovnako si súd musí v rámci prípravy a vedenia pojednávania nájsť čas a priestor na osobnú komunikáciu s dieťaťom a vysvetliť mu všetky relevantné skutočnosti.

V tejto rovine však narážame na niekoľko prekážok. Ide najmä o prostredie, v ktorom sa má sudca rozprávať s dieťaťom. V súčasnosti súdy už postupne začínajú disponovať vhodne prispôbenými miestnosťami s „prostredím priateľským k deťom“ na neformálny rozhovor s dieťaťom. Nie je jasné, kto má byť, okrem sudcu, prítomný pri rozhovore s dieťaťom a s akou špecializáciou. Dieťa nie je informované po skončení konania o tom ako súd rozhodol, čo súdne rozhodnutie pre dieťa znamená a prečo tak súd rozhodol (najmä v prípadoch, keď je rozhodnutie odlišné od vysloveného názoru, resp. prania maloletého).

Častým aplikačným problémom je neinformovanosť dieťaťa o prebiehajúcim súdnom konaní (najmä v prípade konaní o zmene zariadenia na výkon ústavnej starostlivosti a konaní o výchovných opatreniach ukladaných pobytovou formou). Opakovane sú zaznamenávané prípady, kedy je rozhodované „o dieťati, bez dieťaťa“ a súdne konanie je ukončené bez toho, aby bolo, hoci aj len sprostredkovane dieťa o konaní a jeho následkoch informované a aby bol zisťovaný názor dieťaťa. Deti umiestnené v zariadeniach na výkon ústavnej starostlivosti (najmä v centrách pre deti a rodiny a v reedukačných centrách) opakovane verbalizujú¹², že ani nevedia, prečo sú v zariadení umiestnené alebo prečo došlo k ich premiestneniu do iného zariadenia a rovnako tak verbalizujú, že nikoho (ani kuratelu a ani súd) nezaujímali ich názor.

Podľa aktuálnej súdnej praxe, a to aj v rámci aplikácie multidisciplinárneho prístupu, nie je zrejmé, akým spôsobom a v ktorej fáze súd informuje dieťa o priebehu súdneho konania, ako zisťuje jeho názor na situáciu, prípadne na návrh rodičovskej dohody a ako ho informuje o dôsledkoch svojho rozhodnutia.

2.2 K právu dieťaťa vyjadriť sa ku všetkým záležitostiam, ktoré saho týkajú

- v kontexte kompetenčného konfliktu úradov práce, sociálnych vecí a rodiny ako orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a kolízneho opatrovníka

Jedným z najčastejších aplikačných problémov zaznamenaných pri uplatňovaní participačných práv detí v súdnych konaniach je formálny prístup súdu k uplatňovaniu práva dieťaťa na zistenie jeho názoru. Názor dieťaťa nebýva spravidla zisťovaný priamo súdom, ale vo väčšine prípadov len sprostredkovane orgán SPODaSK, takto zistený názor, navyše v prípade, ak dieťa odmietlo vyhotovovanie zvukového záznamu, môže byť a aj býva spochybňovaný. Zároveň súd týmto spôsobom nemá priamy kontakt s maloletým dieťaťom, na základe ktorého by jeho osobnosť, ako aj vyjadrené názory vnímal komplexne.

V spojitosti s právom dieťaťa byť vypočuté nastáva aj opačný problém a síce opakované zisťovanie názoru dieťaťa, resp. skôr opakované rozhovory s dieťaťom zo strany rôznych subjektov vo vzťahu k tomu istému prípadu pri tzv. rodičovských konfliktoch.

S deťmi vedú rozhovory kolízni opatrovníci resp. aj zamestnanci orgánu SPODaSK, zamestnanci rôznych subjektov, ktoré plnia rôzne úlohy v situácii rodičovského konfliktu, subjektov, ktoré si prizývajú samotní rodičia, rodičia si nechajú vypracovať súkromné znalecké posudky (ktoré vyžadujú rozhovor/y s dieťaťom) a následne ešte nezriedka súd nariadi znalecké dokazovanie (ktoré rovnako vyžaduje rozhovor/y s dieťaťom). Je pochopiteľné, že deti sa stavajú odmietavo k opakovaným vypočutiam, zisťovaniam názoru či iným rozhovorom.

V rámci orgánu SPODaSK dochádza aj pri realizácii participačných práv detí ku kumulácii rôznych funkcií. Názor dieťaťa zisťuje orgán SPODaSK ako kolízny opatrovník, nakoľko musí poznať názor

¹² Informácie získané v rámci previerok realizovaných Generálnou prokuratúrou SR podľa § 18 Zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov.

dieťaťa na skutočnosti, ktoré sa ho v konaní týkajú. Bez rozhovoru s dieťaťom nemôže dieťa v konaní riadne zastupovať.

Názor dieťaťa zisťuje pre súd orgán SPODaSK (nie ako kolízny opatrovník), ak ho o to súd požiada. Podľa § 92 ods. 3 Spravovacieho a kancelárskeho poriadku pre súdy, ak súd nezisťuje názor maloletého dieťaťa sám, uvedie zoznam otázok, ktoré majú byť predmetom zisťovania názoru maloletého dieťaťa.

Problematické postavenie kolízneho opatrovníka nastáva aj pri narábaní s informáciami, ktoré mu dieťa povie. Mnohé deti nechcú, aby to, čo hovoria, bolo zaznamenané, prípadne prezentované ďalej, a to aj ich rodičom (najmä v prípadoch konaní o úpravu rodičovských práv a povinností). Kolízny opatrovník však informácie od dieťaťa musí použiť k formovaniu svojich vyjadrení a záverov.

Pri zisťovaní názoru dieťaťa kolíznym opatrovníkom možno identifikovať viacero potenciálnych rizík, najmä:

- vyjadrenie kolízneho opatrovníka, a teda aj vyjadrenie dieťaťa je spochybnené, lebo pri zachovaní prania dieťaťa nemôže povedať, aké informácie od dieťaťa zohľadňuje v záveroch/vyjadreniach,
- nesprávna interpretácia vyjadrenia/názoru dieťaťa,
- vystavenie dieťaťa konfliktu lojality.

3 UPLATŇOVANIE PARTICIPAČNÝCH PRÁV VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ

V rámci spolupráce Európskej siete detských ombudsmanov (ENOC) boli získané informácie o právnej úprave vybraných európskych krajín týkajúcej sa postavenia maloletých detí v súdnom konaní a prístupoch justičných orgánov týchto krajín k realizácii participačných práv detí.

3.1 Holandsko

V Holandsku je východiskovým bodom občianskeho práva, že maloletý nie je spôsobilý samostatne konať ako účastník konania. V zásade sú záujmy maloletého zastúpené jeho zákonným zástupcom (zástupcami); rodičom (rodičmi), ktorý má dieťa v starostlivosti alebo opatrovníkom (opatrovníkmi). Ak sú záujmy zákonného zástupcu (zástupcov) v rozpore so záujmami maloletého, môže súd ustanoviť osobitného opatrovníka – obhajcu dieťaťa. Napriek tomu, že maloletý v zásade nemá spôsobilosť konať v občianskoprávnom konaní, maloletý môže byť účastníkom konania o rodine a maloletých. Pre neploleté osoby vo veku od dvanástich rokov a staršie je to upravené s takzvaným právom vypočutia.

Vypočutie detí od dvanástich rokov v praxi

Ukazuje sa, že sudcovia by chceli maloletého sami vidieť. A to aj napriek tomu, že často pred pojednávaním už s maloletým hovoril odborník (z Rady pre ochranu detí alebo certifikovanej inštitúcie) a tieto informácie často končia na súde. Deti od dvanástich rokov sú predvolávané na súd štandardným predvolaním. Ukazuje sa, že maloletí nie vždy na toto predvolanie reagujú. Sudcovia pritom považujú rozhovor s dieťaťom najmä za príležitosť maloletého vyjadriť svoj názor. Zdá sa, že trvanie rozhovoru s dieťaťom v rodinných záležitostiach (vrátane starostlivosti o dieťa a styk s dieťaťom) a záležitostiach týkajúcich sa mládeže (vrátane príkazu na dohľad a umiestnenia mimo domova) je rozdielne. V otázkach mládeže sa zdá, že na rozhovor s dieťaťom je menej času. Tieto rozhovory zvyčajne trvajú päť minút, kým v rodinných záležitostiach je na rozhovor s dieťaťom k dispozícii približne pätnásť minút.

Vypočutie detí do dvanástich rokov v praxi

Ukazuje sa, že vypočutie detí mladších ako dvanásť rokov sa (prakticky) nestáva často. V Holandsku deti mladšie ako dvanásť rokov sudca takmer nevypočuje. Vo väčšine prípadov, keď súd vypočuje dieťa mladšie ako dvanásť rokov, je to na žiadosť samotného dieťaťa. Napriek tomu sa v súčasnej praxi v posledných rokoch objavilo viac iniciatív, v ktorých sa zvolila nižšia veková hranica na vypočutie detí v súdnom konaní (Okresný súd v Haagu v prípadoch únosov detí a súd v Amsterdame v prípadoch ochrany rodiny a mládeže).

V posledných desaťročiach sa zaviedlo niekoľko výnimiek pre maloleté deti, aby mohli viesť spory nezávisle, niekedy formálne a niekedy neformálne prostredníctvom neformálneho právneho vstupu, čo znamená, že maloletý môže požiadať súd, aby prijal konkrétne rozhodnutie, ale nemá právo byť vypočutý a začať súdny proces.

3.2 Belgicko

Maloletí sú v Belgicku právne nespôsobilí, a preto sa sami nemôžu stať účastníkmi v konaniach, ktoré sa ich týkajú. Súd ich môže vypočuť len za určitých podmienok v obmedzenom počte rodinných vecí a nemusia sa nevyhnutne podieľať na príprave dohôd, ktoré sa ich týkajú.

Princíp právnej nespôsobilosti je niekedy zmierňovaný judikatúrou v tom zmysle, že ak maloletí napriek tomu sami podajú žalobu a nikto nevznesie námietku neprípustnosti, ich vlastnú žalobu možno uznať.

Maloleté osoby musia vždy zastupovať rodičia (jeden z nich). V súdnom konaní teda rodič bude môcť podať žalobu/návrh v mene a na účet maloletého, maloletý to nemôže urobiť sám.

Podľa Belgickej ústavy má každé dieťa právo na rešpektovanie svojej morálnej, fyzickej, duševnej a sexuálnej integrity.

Každé dieťa má právo vyjadriť svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú; tento názor sa berie do úvahy podľa jeho veku a jeho rozlišovacej schopnosti.

Existuje aj niekoľko špecifických zákonných ustanovení, ako napríklad právo detí byť vypočuté pred rodinným súdom, ktoré stanovuje, že dieťa od 12 rokov musí byť vypočuté vo veciach rodičovskej právomoci a úpravy zverenia do starostlivosti rodiča.

3.3 Nemecko

Základné právo dieťaťa na vývin v jednu sebaurčenú osobnosť môže byť chápané tak, že okrem ochrany a bezpečnosti dieťaťa je potrebné zohľadniť rastúcu nezávislosť nepnoletých osôb. Táto konštrukcia, ktorú aplikuje Federálny ústavný súd, je mimo rodinnoprávnej agendy sotva vnímaná.

Deti môžu byť z rôznych dôvodov zapojené do rodinnoprávneho procesu napr.:

- z dôvodu rozchodu rodičov
- z dôvodu rozvodu rodičov.

Deti majú právo ako subjekt a nositeľ svojich práv byť prítomní na súdnom konaní. Často sa ale práva detí nezaručujú a rozhodnutia sa prijímajú nie spolu s nimi (za ich účasti), ale bez nich. Hlavne v prípade rozchodu a hrozby rozvodu rodičov, kde sa dôraz kladie na konsenzuálne riešenie rodičovského konfliktu sú deti druhoradé.

V kontexte rodinnoprávneho procesu sa pomerne často využíva poradenstvo a nastavenie pomoci pre deti a mládež, v súlade so sociálnym zákonníkom (SG VIII), na ktorých sa zúčastňujú deti rozdelené podľa úrovne ich mentálneho rozvoja. Pred rodinnoprávnym súdom sú deti oboznámené s konaním a sú im vysvetlené ich práva a povinnosti, vrátane práva obrátiť sa na úrad

starostlivosti o deti a mládež, a to vo všetkých záležitostiach výchovy a vývinu, ako aj bez prítomnosti zákonného zástupcu v prípade núdzovej a konfliktnej situácie.

Ak dieťa dovŕšilo 14 rokov, musí byť osobne vypočuté. Platí výnimka v prípade finančných záležitostí. Mladšie osoby sú vypočuté v prípadoch inklinácie dieťaťa, osobných väzieb alebo vôle dieťaťa, ktoré sú nevyhnutné pre rozhodnutia, ako napr.:

- v konaní o starostlivosť rodičov
- v konaní, kde sa jedná o blaho dieťaťa

Rozhodnutie môže byť prijaté v súlade so želaním maloletých detí vtedy, keď je deťom poskytnutá príležitosť rozvíjať svoje osobné väzby s ostatnými členmi rodiny.

Významný posun ohľadom účasti a participačných práv detí v rodinnoprávnom konaní vzniklo zavedením inštitútu procesnej pomoci (asistencie).

3.4 Cyprus

Na Cypre dieťa nemá postavenie účastníka súdneho konania, ktoré sa ho týka. V prípadoch, keď dôjde ku konfliktu záujmov medzi dieťaťom a jeho rodičmi alebo zákonnými zástupcami, má komisár pre práva detí právomoc podať žiadosť, aby ho súd vymenoval za právneho zástupcu najlepšieho záujmu dieťaťa. Žiadosť o vymenovanie komisára pre práva detí za zástupcu najlepšieho záujmu dieťaťa môže podať aj dieťa, riaditeľ úradu sociálnej starostlivosti alebo samotní rodičia. Ak súd rozhodne o vymenovaní komisára, komisár zastupuje najlepší záujem dieťaťa v súdnom konaní nie tým, že by dostával pokyny od dieťaťa, ale tým, že zabezpečí, aby dieťa bolo v rámci jeho zastupovania vypočuté a aby sa prostredníctvom neho zúčastňovalo na konaní v závislosti od jeho veku, vyspelosti a úrovne rozvoja, aby ho mohol efektívne a v súlade so zásadou najlepšieho záujmu dieťaťa zastupovať.

3.5 Chorvátsko

Dieťa má právo vyjadriť svoj názor. Rodičia a iné osoby, ktoré sa o dieťa starajú, sú povinné rešpektovať názor dieťaťa primerane jeho veku a vyspelosti. Vo všetkých konaniach, v ktorých sa má rozhodovať o práve alebo záujme dieťaťa, má dieťa právo sa vhodným spôsobom dozvedieť dôležité okolnosti prípadu, dostať radu a vyjadriť svoj názor a byť informované o možných dôsledkoch rešpektovania jeho názoru.

Názor dieťaťa sa berie do úvahy primerane jeho veku a vyspelosti. Dieťa, ktoré dovŕšilo štrnásť rok veku, má právo samostatne začať konanie pred príslušnými orgánmi v súvislosti s uplatňovaním svojich práv a záujmov.

Dieťa má právo na osobitného opatrovníka. Dieťa je účastníkom všetkých súdnych konaní, v ktorých sa rozhoduje o jeho právach a záujmoch.

Vo veciach, v ktorých sa rozhoduje o osobnostných právach a záujmoch dieťaťa, súd na žiadosť dieťaťa rozhodnutím umožní dieťaťu, ktoré dovŕšilo štrnásť rok, predkladať skutočnosti, navrhovať dôkazy, predkladať opravné prostriedky a v rámci tohto konania podnikáť ďalšie kroky, ak je schopné pochopiť význam a právne následky týchto konaní.

Súd umožní dieťaťu mladšiemu ako štrnásť rokov vyjadriť sa prostredníctvom osobitného opatrovníka alebo inej odbornej osoby.

Dieťa musí byť informované o predmete, priebehu a možnom výsledku konania spôsobom, ktorý je primeraný jeho veku a vyspelosti a ak to neohrozuje vývin dieťaťa, jeho výchovu a zdravie.

Povinnosť informovať dieťa má podľa okolností prípadu osobitný opatrovník dieťaťa, súd alebo znalec sociálnoprávnej ochrany, čo je súd povinný vziať do úvahy.

Dieťa musí byť informované o rozhodnutí súdu, ktoré má vplyv na práva a záujmy dieťaťa. Rozhodnutie sa postúpi osobitnému opatrovníkovi alebo zákonnému zástupcovi dieťaťa, ktorý je povinný osobne alebo s pomocou odborníka oboznámiť dieťa s obsahom rozhodnutia a s právom dieťaťa podať odvolanie.

3.6 Španielsko

Dieťa je účastníkom konania. Akékoľvek obmedzenie spôsobilosti maloletých konať sa vykladajú reštriktívne a v každom prípade vždy v najlepšom záujme maloletého.

Maloletí majú právo byť vypočutí bez akejkoľvek diskriminácie na základe veku, zdravotného postihnutia alebo akýchkoľvek iných okolností, a to tak v rodinnej sfére, ako aj v akomkoľvek správnom, súdnom alebo mediačnom konaní, ktorého sa zúčastňujú a ktoré vedie k rozhodnutiu ovplyvňujúcemu ich osobnú, rodinnú alebo sociálnu sféru, s náležitým prihliadnutím na ich názory, primerane ich veku a vyspelosti. Na tento účel by maloletí mali dostávať informácie, ktoré im umožnia uplatňovať toto právo, v zrozumiteľnom jazyku, vo formátoch, ktoré sú prístupné a prispôsobené ich situácii.

V súdnom alebo správnom konaní má vystúpenie alebo vypočutie maloletých prednostný charakter a bude sa vykonávať spôsobom primeraným ich situácii a vývinu, ak je to potrebné, s pomocou kvalifikovaných odborníkov alebo expertov, ktorí budú dbať na to, aby sa chránilo ich súkromie a používal jazyk, ktorý je im zrozumiteľný, v prístupných formátoch prispôsobených ich okolnostiam, pričom ich informuje o tom, čo sa od nich žiada, ako aj o dôsledkoch ich názoru, pri plnom rešpektovaní všetkých záruk postupu.

Maloletý, keď je dostatočne vyspelý, môže uplatniť toto právo vo svojom vlastnom mene alebo prostredníctvom osoby, ktorú poverí, aby ho zastupovala. Zrelosť posúdi špecializovaný personál, pričom sa zohľadní vývin maloletého, ako aj jeho schopnosť porozumieť a posúdiť konkrétnu záležitosť, ktorá sa má v danom prípade riešiť. V každom prípade sa maloletý považuje za dostatočne vyspelého, keď dosiahol vek dvanásť rokov. Aby maloletá osoba mohla vykonávať toto právo vo svojom vlastnom mene, v prípade potreby jej pomáhajú tlmočníci. Maloletý môže vyjadrovať svoje názory ústne alebo prostredníctvom neverbálnych foriem komunikácie. Ak to však nie je možné alebo to nie je v záujme maloletého, môže byť názor maloletého vypočutý prostredníctvom jeho zákonných zástupcov, ak títo nemajú záujmy, ktoré sú v rozpore s jeho vlastnými záujmami, alebo prostredníctvom inej osoby, pred ktorou sa môže, na základe jej profesie alebo osobitného vzťahu dôvery k nej, objektívne vyjadriť.

Bola vytvorená osoba tzv. „súdneho ochrancu maloletého“ pre prípady konfliktu záujmov medzi dieťaťom a jeho zákonnými zástupcami.

4 NAVRHOVANÉ POSTUPY PRE SÚDNE KONANIE V RÁMCI SÚČASNEJ LEGISLATÍVY PRE LEPŠIE NAPLŇANIE PARTICIPAČNÝCH PRÁV DETÍ

Legislatívne východiská uvedené v prvej kapitole tejto Metodiky dávajú pre súdne konanie jasný smer pre napĺňanie participačných práv detí. Participáciou súdy naplňajú základné práva dieťaťa a zdôrazňujú jeho postavenie ako subjektu konania. Participácia dieťaťa v konaní má zároveň prispieť k rozhodnutiu, ktoré bude reflektovať najlepší záujem dieťaťa.

Pre súdne konanie je kľúčové zabezpečiť realizáciu

- práva dieťaťa **byť informované**,
- práva dieťaťa **byť vypočuté** (získovaním jeho názoru) a s tým súvisiace právo dieťaťa na primerané zohľadnenie zisteného názoru.

Dieťa má právo byť do konania zapojené, nie je to však jeho povinnosťou. Z tohto dôvodu by mal súd v prvom rade zistiť, či dieťa chce na konaní participovať v rozsahu svojej informovanosti a získania názoru. Zároveň je podstatné zvoliť správny spôsob realizácie participačných práv tak, aby zapojenie maloletého dieťaťa do konania bolo uskutočnené profesionálne, citlivo a so zohľadnením individuálnych potrieb konkrétneho dieťaťa.

4.1 Informovanie maloletého dieťaťa

Je dôležité rozlíšiť druh konania vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti a fázu, v ktorej by dieťa malo byť informované.

Podstatné je, že maloleté dieťa má byť informované vždy a o každom konaní, ktoré sa ho týka, za podmienok, ak sa to neprieči účelu konania a ak je maloletý s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť schopný pochopiť jeho význam (§116 CMP). Z čl. 4 CMP zároveň vyplýva, že súd informuje maloletého o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a veci samej, **ak je to vhodné**. Vhodnosť pritom závisí od individuálneho posúdenia povahy veci a konkrétneho maloletého.

Ak je teda účastníkom konania maloletý, ktorý je schopný rozpoznať význam konania a neprieči sa to samotnému účelu konania, je súd povinný ho informovať o prebiehajúcom konaní a objasniť mu jeho dôsledky. Rovnako by malo byť dieťa informované o tom, ako súd rozhodol vo veci, ktorá sa ho týka.

Maloletý musí dostať informácie o jeho práve na slobodné vyjadrenie a následné riadne zváženie názoru, a o spôsobe, rozsahu, účele, a potenciálnom vplyve jeho participácie v konaní.¹³ Dieťa sa môže rozhodnúť, že nechce byť o konaní informované, v takomto prípade je potrebné názoru

¹³ Výbor OSN pre práva dieťaťa: Všeobecný komentár č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté, ods. 134.

dieťaťa vyhovieť. Z tohto dôvodu je v každom konaní potrebné v prvom rade zistiť názor dieťaťa na otázku, či chce byť do konania aktívne zapájané.

Platí, že čím viac štát zasahuje do rodinného života dieťaťa, tým intenzívnejšie by mali sudy napĺňať jeho participačné práva. Čím menej sú rodičia schopní, alebo ochotní povedať dieťaťu o konaniach, ktoré sa ho týkajú, vypočuť si jeho názor a venovať mu patričnú pozornosť, tým intenzívnejšie by mali byť realizované participačné práva dieťaťa súdom.

V záujme komplexného napĺňania práva dieťaťa byť informované sú súčasťou Metodiky aj letáky, ktorých úlohou je zabezpečiť základné penzum informácií o prebiehajúcom konaní sprostredkovaných maloletému dieťaťu, ako aj informácie o kontaktných subjektoch, na ktoré sa môže dieťa obrátiť.

4.1.1 Konanie podľa multidisciplinárneho prístupu

V rámci konaní, v ktorých súd postupuje podľa metodiky „Princípy a priebeh konania multidisciplinárneho prístupu súdu v rodinnoprávnej agende“ (ďalej tiež „MDP“) sa odporúča rodičom zasielať aj *List rodičom o participačných právach detí* („List Participačné práva“), ktorého znenie je obsiahnuté v prílohe č. 7 tejto Metodiky (súd okrem Listu rodičom zašle List rodičom o participačných právach detí). Súd takto postupuje s dôrazom na ich plnú rodičovskú kompetenciu.

Aj pri MDP a nekonfliktných rodičoch je dôležité, aby súd rešpektoval svoje postavenie pri dodržiavaní participačných práv dieťaťa a **realizoval participačné práva dieťaťa, ideálne priamo**. Sudy rozhodujú o právnom postavení maloletého dieťaťa a jeho budúcom živote a preto by mala byť požiadavka vidieť dieťa a vnímať jeho prežívanie priamo prirodzenou potrebou sudcu. Je možné zvážiť postup súdu, kedy do naplnenia participačných práv zapojí rodičov, ktorí sú kompetentní aj vo vzťahu k informovaniu ich dieťaťa o situácii v rodine a prebiehajúcom súdnom konaní. Vyšší súdny úradník (ďalej len „VSÚ“) - koordinátor ich vyslovene konfrontuje s otázkou, či maloleté dieťa informovali o konaní, akým spôsobom a v akom rozsahu. Zároveň, ak je to vhodné, doručí súd dieťaťu „Info“ leták a to priamo, alebo prostredníctvom kompetentných rodičov, alebo prostredníctvom kolízneho opatrovníka. Leták by mal byť dieťaťu doručený vždy, ak je zrejmé, že sa rodičia na prvom stretnutí v rámci MDP dohodnúť nevedia a predpokladá sa realizácia druhého informatívneho stretnutia.

Pre naplnenie participačných práv dieťaťa môže súd podporne zapojiť kolízneho opatrovníka, ktorý si svoje úlohy plní v zmysle zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a s dieťaťom sa počas konania stretáva.

Odporúča sa súdu poučiť rodičov o participačných právach dieťaťa aj počas pojednávania, pri schvaľovaní rodičovských dohôd.

Ak sa rodičia nedohodli na prvom stretnutí budú VSÚ-koordinátorom opätovne edukovaní ohľadne participačných práv ich dieťaťa. Zároveň sú rodičia na druhom stretnutí v rámci MDP konfrontovaní s tým, ako sa dieťa stavia k realizácii participačných práv, o ktorých by už malo byť oboznámené prostredníctvom letákov.

Zároveň budú rodičia upovedomení, že s poukazom na § 116 CMP, súd aj sám oboznámi dieťa o prebiehajúcom súdnom konaní. Formu a spôsob si súd zvolí podľa veku a vyspelosti dieťaťa a situácie v rodine, môže tak urobiť prostredníctvom priameho stretnutia s dieťaťom, alebo prostredníctvom kolízneho opatrovníka. Podporne pri tom využije leták. **Súd by mal vždy prioritne realizovať participačné práva dieťaťa priamo.** Priama realizácia informovania dieťaťa a zisťovania jeho názoru je úplným a ideálnym naplnením jeho participačných práv.

4.1.2 Konania o rozvod manželstva a konania podľa § 111 písm. a) - k) CMP

Súd zväží individuálne naplnenie participačných práv dieťaťa, primerane veku, vyspelosti a povahe konania. Súd by mal mať vždy na zreteli, aby participačné práva dieťaťa boli v súdnom konaní, ktoré sa ho týka naplnené, či už priamo alebo sprostredkované.

Aj v týchto konaniach je možné, po individuálnom vyhodnotení, zväziť postup súdu, kedy do naplnenia participačných práv zapojí rodičov, ktorí sú kompetentní aj vo vzťahu k informovaniu ich dieťaťa o situácii v rodine a prebiehajúcom súdnom konaní. Podporne môže súd zapojiť kolízneho opatrovníka, ktorý si svoje úlohy plní v zmysle zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a s dieťaťom sa počas konania stretáva.

Prioritne však súd zabezpečuje naplnenie participačných práv sám. Formu a spôsob si súd zvolí podľa veku, vyspelosti dieťaťa a situácie v rodine, môže tak urobiť prostredníctvom priameho stretnutia s dieťaťom, s dieťaťom môže komunikovať elektronicky, ak je to vhodné. Podporne pri tom využije leták.

Súd má vždy možnosť realizovať participačné práva dieťaťa priamo. Priama realizácia informovania dieťaťa a zisťovania jeho názoru je úplným a ideálnym naplnením jeho participačných práv.

4.1.3 Konania podľa § 111 písm. l) - o) CMP

V konaniach o zverenie dieťaťa do náhradnej starostlivosti je potrebné s poukazom na dodržiavanie participačných práv, pristupovať k dieťaťu osobitne citlivo. Pravidelne sa pri dotazovaní detí vynímaných z biologickej rodiny ukazuje, že deti skutočnosť, že neboli informované a nevedia, čo, prečo, na ako dlho sa s nimi deje vnímajú ako veľkú krivdu, zlyhanie dospelých a celého justičného systému. Pri tak závažnom zásahu do ich života častokrát nedisponujú ani základnými informáciami a nebol vytvorený priestor na zistenie ich názoru.¹⁴

¹⁴ Informácie získané v rámci previerok realizovaných Generálnou prokuratúrou SR podľa § 18 Zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov.

Je preto dôležité deti nielen informovať o prebiehajúcom konaní, dať im možnosti sa do neho zapojiť, ale informovať ich aj o výsledku konania a v prípade napr. nariadenia ústavnej starostlivosti im vysvetliť dôvody nariadenia a podmienky a možnosti návratu.

Osobitne pri školopovinných deťoch, ktoré sú vzhľadom na svoju rozumovú vyspelosť schopné posúdiť význam konania, je vhodné/potrebné deti vždy fyzicky vidieť, informovať ich o prebiehajúcom súdnom konaní a o dôsledkoch súdneho rozhodnutia pre ich život. Zároveň im pri tomto stretnutí ponúknuť možnosť ďalšieho priameho bezprostredného kontaktu so súdom, napr. uvedením mailovej adresy. V prípade vhodnosti, z pohľadu vyspelosti dieťaťa a povahy veci, odporúčame rovnako pristúpiť aj k mladším deťom.

Pre korektné napĺňanie participačných práv pri nariadeniach všetkých foriem výchovných opatrení (nie len pobytových) a pri všetkých formách náhradnej starostlivosti (nielen ústavnej starostlivosti) sa prejavuje potreba, aby súd zavolať aj maloleté dieťa a podľa druhu konania, veku a vyspelosti ho vypočul buď priamo na pojednávaní, alebo mimo pojednávania. Je dôležité **dať deťom príležitosť, aby boli do konania aktívne zapojené**, keďže sa ich život týmito rozhodnutiami radikálne mení. Je na zvážení súdu, či takémuto dieťaťu doručí leták, ktorý je súčasťou tejto Metodiky pred pojednávaním, alebo až na ňom, alebo sa spoľahne len na svoju priamu edukáciu. Tak či tak, pri stretnutí s dieťaťom je potrebné mu opätovne všetko vysvetliť – to, o aké konanie sa jedná, prečo vôbec takéto konanie prebieha, aký následok bude mať súdne rozhodnutie pre jeho život a ako sa veci môžu zmeniť, aby k takému rozhodnutiu vôbec nedošlo, alebo ako by mohlo byť takéto rozhodnutie zrušené alebo zmenené.

Rovnako pri výchovných opatreniach s nižšou intenzitou zásahu do života dieťaťa (napomenutie, dohľad, obmedzenia, odborné poradenstvo) môže už samotné aktívne zapojenie dieťaťa do konania priniesť želaný výchovný efekt.

Účasť detí na pojednávaní, ktoré sú už v zariadeniach (na základe neodkladného opatrenia, alebo pri zrušení ústavnej starostlivosti), zabezpečí zariadenie, v ktorom sa nachádzajú. Inak rodičia, alebo ten, u koho sa dieťa nachádza.

Komunikáciu s dieťaťom na pojednávaní, resp. priamo v pojednávacej miestnosti možno považovať za vhodnú najmä v tých konaniach, kedy má súd na dieťa pôsobiť ako autorita, výchovne.

V prípade nariadenia neodkladného opatrenia a časovo napätého priebehu odňatia dieťaťa z prirodzeného prostredia je dôležité, aby participačné práva dieťaťa realizovali príslušné kompetentné subjekty, ktoré prichádzajú v rámci tohto úkonu s dieťaťom do priameho kontaktu (poskytnú dieťaťu s prihliadnutím na jeho vek a vyspelosť zrozumiteľným a primeraným spôsobom informácie o dôvode a následkoch neodkladného opatrenia). Tento postup si súd preverí a následne, po vydaní neodkladného opatrenia, sám realizuje participačné práva tak, ako bolo uvedené vyššie.

Zároveň dávame do pozornosti potrebu zachovávanía požiadavky v zmysle § 91 ods. 2 Spravovacieho a kancelárskeho poriadku pre súdy, v zmysle ktorej si súd na účely sledovania spôsobu a výkonu realizácie ústavnej starostlivosti alebo ochrannej výchovy vyžaduje pravidelnú správu o maloletom dieťati nielen od orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,

ale aj od zariadenia, do ktorého bolo maloleté dieťa umiestnené. Nemožno pritom opomenúť aj možnosť sudcu **uskutočniť návštevu priamo v príslušnom zariadení**.

4.1.4 Konania o výkon rozhodnutia

Konania o výkon rozhodnutia nemožno pri napĺňaní participačných práv opomenúť. Ustanovenie § 373 CMP explicitne odkazuje na použitie ustanovení prvej, všeobecnej časti a ustanovení piateho dielu prvej hlavy druhej časti Civilného mimosporového poriadku, t. j. ustanovení o konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých aj na konania o výkon rozhodnutia. Rovnako to aj bez explicitného odkazu platí o základných princípoch Civilného mimosporového poriadku. Z tohto dôvodu je zrejmé, že všetky relevantné ustanovenia tohto procesného kódexu upravujúce participačné práva detí, čl. 4, § 38, ako aj § 116, budú aplikovateľné aj na vykonávacie konanie. Postup realizácie participačných práv je preto v zásade rovnaký ako pri predchádzajúcich typoch konaní.

Je potrebné brať ohľad na to, že nariadenie výkonu rozhodnutia nemá byť nástrojom autoritatívnej zmeny prejavov vôle maloletého dieťaťa, pokiaľ jeho rozhodnutie nebolo úmyselne ovplyvnené tretími osobami. Najmä, ak takéto autoritatívne konanie zo strany súdu môže mať negatívny dopad na zdravý vývin maloletého a súd, prípadne samotní účastníci, majú možnosť využiť iné prostriedky zlepšenia vzájomných vzťahov.¹⁵ V tejto súvislosti je osobitne dôležité realizovať participačné práva detí aj vo vykonávacom konaní a za účelom identifikácie najlepšieho záujmu dieťaťa zistiť dôvody, pre ktoré nedochádza k dobrovoľnému rešpektovaniu právoplatného a vykonateľného rozhodnutia.

4.2 Zisťovanie názoru maloletého dieťaťa

Tak ako je uvedené v legislatívnych východiskách tejto Metodiky, zisťovanie názoru dieťaťa je podľa § 38 CMP prioritne úlohou súdu, ktorý by ho mal realizovať **priamo**. Zisťovanie názoru dieťaťa prebieha v zásade zároveň, resp. v tesnej následnosti po informovaní dieťaťa, preto o jednotlivých typoch konaní a prístupu súdu k realizácii participačných práv platí úprava Metodiky uvedená vyššie v podkapitole 4.1.

Zisťovanie názoru sa odvíja od práva dieťaťa vyjadriť svoj názor a od práva dieťaťa byť vypočuté. Najlepší záujem dieťaťa je prvoradým hľadiskom, ktoré má súd v konaní skúmať. Najlepší záujem dieťaťa pritom nie je možné určovať bez zapojenia dieťaťa do konania, ktoré sa ho týka, pretože inak by sa dieťa stávalo iba objektom v moci dospelých, ktorý by sami určovali, čo je pre jeho blaho najlepšie. Uvedený prístup odporuje významu participácie detí podľa čl. 12 DPD.¹⁶

¹⁵ Bližšie pozri: rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Kapr proti Českej republike č. 7152/03 zo dňa 28. marca 2006; rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zavřel proti Českej republike č. 14044/05 z 18. januára 2007; rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Pedovič proti Českej republike č. 27145/03 z 18. júla 2006.

¹⁶ Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. III.ÚS 1318/22 z 12. júna 2023.

Zisťovanie názoru je potrebné odlišiť od výsluchu účastníka konania podľa § 195 CSP – ktorý je dôkazným prostriedkom a slúži na získavanie relevantných poznatkov pre zistenie skutkového (resp. skutočného) stavu veci. Pokiaľ súd nariadi výsluch účastníka ako dôkazný prostriedok, účastník je povinný sa na výsluch ustanoviť. Výsluch účastníka v zásade prebieha za účasti ostatných účastníkov konania, priamo v pojednávacej miestnosti.

Zisťovanie názoru dieťaťa je procesným úkonom *sui generis*. Účelom zisťovania názoru je identifikovať prania a názory dieťaťa, na ktoré súd následne pri rozhodovaní vo veci prihliada. Podstatou participácie je, že súd napĺňa práva a potreby dieťaťa, nie, že získava informácie od dieťaťa o skutkovom (resp. skutočnom) stave veci. Dieťa má právo na to, aby bol jeho názor v konaní zistený, nie je však jeho povinnosťou toto právo realizovať, o čom musí byť dieťa informované a musí mu byť daná možnosť rozhodnúť sa, či svoje právo na zistenie názoru využije alebo nie. Zisťovanie názoru dieťaťa v zásade prebieha bez prítomnosti ostatných účastníkov konania a ich právnych zástupcov a s prihliadnutím na okolnosti veci aj inde ako v pojednávacej miestnosti.

V závislosti od povahy konania, veku, vyspelosti, zdravotného stavu dieťaťa a iných okolností môže súd zisťovať názor maloletého aj **nepriamo**, prostredníctvom iných kompetentných subjektov. V prípade nepriameho zisťovania je podstatné, aby súd vymedzil to, čo má byť predmetom zisťovania tak, aby z neho získal relevantné informácie a nebolo ho potrebné opakovať.

Subjektom, ktorého súd môže poveriť zisťovaním názoru maloletého môže byť v závislosti od individuálnych okolností prejednávanej veci zástupca maloletého, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, iný subjekt (škola alebo školské zariadenie - riaditeľ, triedny učiteľ, školský psychológ, obec, zariadenie, v ktorom je dieťa umiestnené a pod.).

Ak je v konaní potrebné odborné, psychologické posúdenie, súd nariadi znalecké posudzovanie. V rámci tohto úkonu, ak súd vyhodnotí, že s ohľadom na skutkové okolnosti veci a osobu maloletého je znalec vhodnejším subjektom na zistenie názoru dieťaťa, môže sprostredkované zistiť názor dieťaťa aj týmto spôsobom. V otázkach pre znalca zo strany súdu sa však zistenie názoru maloletého dieťaťa musí konkretizovať. Znalecký posudok je potrebné uprednostniť v prípadoch, v ktorých sa vyžaduje posúdenie zložitých odborných otázok, na ktoré súd nemá kvalifikáciu. Závisí od posúdenia súdu v individuálnom prípade ako vyhodnotí zložitost veci a potrebu znaleckého posudzovania.

Zároveň je podstatné uvedomiť si, že znalecké posúdenie nemá nahrádzať len samotné úkony informovania a zisťovania názoru dieťaťa, takéto nadužívanie znaleckých posudkov vedie k často nadbytočnému predlžovaniu konania a jeho nehospodárnosti. V súvislosti s maloletým je znalecké posúdenie dôvodné najmä v prípadoch ak je potrebné urobiť aj komplexné psychologické posúdenie osobnosti maloletého (napríklad, či vykazuje znaky manipulovania/týrania a pod.), prípadne ďalších osôb blízkych maloletému alebo postačuje zistiť len názor maloletého, ale s odborným prístupom kvalifikovanej osoby (napríklad dieťa trpiace poruchou pozornosti, autizmom a pod.).

Samotné ustanovenie znalca a vyhotovenie znaleckého posudku nezavahuje súd povinnosti vyhodnotenia potreby priameho spôsobu realizácie participačných práv dieťaťa.

4.2.1 Návrhy praktickej realizácie zisťovania názoru dieťaťa

Zisťovanie názoru by malo mať svoje pravidlá. Navrhovaný postup vychádza zo záverov 5. rodinnoprávneho sympózia Justiční akademie ČR na tému *Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení*¹⁷:

V prípade, že sa sudca rozhodne rozprávať s dieťaťom, mal by zvážiť:

- ⇒ **Dôvod stretnutia** – poskytnutie informácií, zisťovanie názoru dieťaťa, vysvetlenie rozhodnutia, ktoré sa dieťaťa týka, stretnutie v rámci dohľadu, zisťovanie a naplňovanie perspektívy dieťaťa.
- ⇒ **Fázu konania, kedy by sa stretnutie malo uskutočniť** – pred rozhodnutím o nariadení neodkladného opatrenia, pred rozhodnutím vo veci, po rozhodnutí vo veci, v rámci výkonu dohľadu, v rámci konania o výkon rozhodnutia a pod.
- ⇒ **Čas, kedy by sa stretnutie malo uskutočniť** - je potrebné zvážiť, či sa stretnutie s dieťaťom má uskutočniť v priebehu pojednávania. Ako vhodnejšie sa javí realizovať participačné práva nezávisle od tohto úkonu. Pokiaľ súd pristúpi k tomu, že pojednávanie a stretnutie na seba nadväzujú alebo sa prelínajú, mal by zabezpečiť, aby deti mali so sebou sprievod, ktorý s nimi čas na súde pred a po stretnutí strávi. Najmä v konaniach, v ktorých sa rieši rodičovský konflikt je nevhodné, aby dieťa bolo prítomné na pojednávaní. Ak dieťa blízke veku plnoletosti vyjadrí želanie zúčastniť sa pojednávania, malo by byť poučené o priebehu konania, o možných konfliktoch a o tom, že vždy môže pojednávaciú miestnosť opustiť.
- ⇒ **Miesto, kde by sa stretnutie malo uskutočniť** – miesto a okolnosti vedenia rozhovoru sudca prispôbiť veku, vyspelosti a rozumovým schopnostiam dieťaťa. Vo všeobecnosti je nevhodné, aby sa sudca stretol s dieťaťom v škole alebo v mieste jeho voľnočasových aktivít. Rovnako je nevhodné, aby rozhovor s dieťaťom prebiehal v pojednávacej miestnosti. Výnimkou môžu byť konania o nariadení výchovného opatrenia, o umiestnení dieťaťa do ústavnej starostlivosti, ak sú dôvody na strane dieťaťa (vážne problémy v správaní, závislosť, inak trestná činnosť a pod.), kde pojednávacia miestnosť má pre dieťa od určitého veku edukatívny charakter. Inak sa ako vhodným miestom na uskutočnenie rozhovoru s dieťaťom javí kancelária sudcu alebo špeciálna miestnosť zriadená na súde

¹⁷ Závěry z 5. rodinnoprávneho sympózia Justičnej akademie České republiky sú dostupné tu: https://www.jacz.cz/images/rodinnepravni_symposium/5_rodinnepravni_symposium_zavery.pdf

na tento účel. Podľa situácie, veku dieťaťa a charakteru konania sa odporúča dať dieťaťu na výber, ak je taká možnosť na súde, aké prostredie bude pre neho pre uskutočnenie rozhovoru najkomfortnejšie.

- ⇒ **Spôsob zaznamenania úkonu** – dieťa je potrebné poučiť o spôsoboch zaznamenania úkonu, teda to, že rozhovor sa celý musí nahráť. Je dôležité dieťaťu vysvetliť, že samo môže rozhodnúť o tom, či tento záznam bude prístupný rodičom a právnym zástupcom, alebo nie a čo z rozhovoru súd uvedie do zápisnice.
- ⇒ **Či je nutné dieťa na stretnutie pripraviť a kto tak prípadne urobí** – o prípravu dieťaťa môžu byť požiadaní najmä zástupcovia dieťaťa (rodičia, poručník, kolízny opatrovník).
- ⇒ **Kto zaistí účasť dieťaťa na úkone súdu** – najmä zástupcovia dieťaťa (rodičia, poručník), priamo súd v prípade starších detí, zariadenie, v ktorom sa dieťa nachádza. V odôvodnených prípadoch sprostredkuje účasť dieťaťa na súde kolízny opatrovník.
- ⇒ **Osoby, ktoré sa stretnutia budú zúčastňovať** – rozhovor s dieťaťom môže súd vykonať aj bez prítomnosti ďalších osôb, ak možno očakávať, že by ich prítomnosť mohla ovplyvniť dieťa tak, že by nevyjadrilo svoj skutočný názor. O tom, kto bude na stretnutí prítomný je vhodné sa dohodnúť s dieťaťom. Je žiadúce, aby bol pri rozhovore prítomný kolízny opatrovník dieťaťa, a v prípade potreby aj psychológ, ak ho má súd k dispozícii.

Na čo by malo byť dieťa pred príchodom na súd pripravené (najmä osobami, ktoré sa o dieťa starajú a prostredníctvom informačného letáku, pokiaľ je možné ho dieťaťu doručiť):

- kto je sudca a aká je náplň jeho práce,
- či sa chce prísť pozrieť na súd,
- dať dieťaťu na výber, kde sa stretne so sudcom: mimo súdu/ v kancelárii súdu/ v špeciálnej miestnosti súdu prispôsobenej na zisťovanie názoru dieťaťa/ v pojednávacej miestnosti,
- ako sudcu oslovovať,
- čo sa od dieťaťa očakáva,
- čo sa na súde bude diať,
- ako dlho to bude trvať,
- kto tam bude.

Priebeh stretnutia

- Sudca by sa mal predstaviť a stručne, spôsobom zodpovedajúcim veku dieťaťa, vysvetliť účel stretnutia. Vzhľadom na vek dieťaťa by mal zvážiť formu oslovovania (vykanie, tykanie) a u starších detí sa na nej dohodnúť. Pri stretnutí s dieťaťom by mal sudca zvážiť, či bude oblečený v talári alebo nie. V zásade sa javí vhodnejšie, aby talár nepoužíval. Výnimku môžu predstavovať najmä konania vo veciach výchovných opatrení, v ktorých má sudca na dieťa pôsobiť edukatívne a zabezpečiť si tak dostatočnú autoritu, ktorá sama o sebe môže viesť k dosiahnutiu účelu výchovného opatrenia.
- Dieťa by malo vedieť, ako osloviť sudcu (pán/i sudca/sudkyňa, pán/i predseda/predsedačka, pán Dlhý, pán Juraj). Odporúča sa, aby spôsob oslovenia dieťa poznalo ešte pred príchodom na súd (z tlačných materiálov), z rozhovoru s rodičmi alebo kolíznym opatrovníkom, na mieste je to potom zopakované.
- Rozhovor je možné začať otázkami: Vieš, z akého dôvodu si tu? Vysvetlil Ti niekto (rodičia, opatrovník), čo sa dnes bude diať? Vieš, čo robí sudca? Vieš, o čom by som mal rozhodovať?
- Dieťa by malo byť uistené, že za situáciu nenesie zodpovednosť. **V rodičovských konfliktoch** možno dieťaťu povedať: „Zo svojej praxe viem, že si niektoré deti myslia, že za rozchod a hádky rodičov môžu, tak tomu však nie je. To, čo sa teraz deje, je problém rodičov. Rozumiem tomu, že to teraz pre Teba môže byť ťažké obdobie. Našťastie po určitej dobe sa obvykle všetko upokojí a rodičia spolu začnú zase normálne hovoriť.“ **Vo veciach rodinného práva mimo rodičovský konflikt** (ústavná starostlivosť, výchovné opatrenia), môže byť vhodné objektivizovať problémy a zlyhania rodičov, a to najmä v prípadoch, keď dieťa zostáva v ich starostlivosti alebo sa v rámci riešenia prípadu sudcu snaží o návrat dieťaťa do biologickej rodiny: „Tvoji rodičia majú v súčasnej dobe problém s ... Prežívajú teraz zložité obdobie, rozumiem tomu, že to pre Teba môže byť naozaj ťažké. Ide ale o problém, ktorý sa dá vyriešiť, budem sa snažiť robiť všetko preto, aby sa to podarilo.“
- Následne sudca dieťaťu vysvetlí jeho právo vyjadriť sa k veci a oznámiť svoj názor a pranie. Musí zaznieť, že **ide o možnosť vyjadriť sa, nie o povinnosť**, a že dieťa nemusí nič hovoriť. Dieťa by malo byť poučené o možnosti uplatniť svoje práva v každej fáze konania.
- Dieťa musí byť ubezpečené (najmä v rodičovských sporoch), že **nenesie zodpovednosť za rozhodnutie, tú má vždy súd**. Sudca dieťa informuje o váhe jeho názorov a praní, o tom, ako tieto skutočnosti zohľadní vo svojom rozhodovaní a o tom, že sa práním dieťaťa nemusí riadiť.
- Dieťaťu by v závislosti od charakteru konania, jeho veku a konkrétnej situácie malo byť dané na výber (podpora riadenej autonómie dieťaťa – hoci v maličkostiach), kde chce v rozhovore pokračovať (kancelária sudcu, pojednávacia sieň, špeciálna miestnosť); malo by byť informované o tom, akým spôsobom bude úkon (stretnutie) zaznamenaný, a čo sa môžu dozvedieť rodičia, prípadne ďalší účastníci. „Môžeš si vybrať, či sa budeme rozprávať v mojej kancelárii, alebo by si radšej chcel ísť do pojednávacej siene? Alebo do „detskej izby“ (špeciálna miestnosť súdu)? Rozhovor musíme nahráť, ale nemusí byť sprístupnený

rodičom, ani ich advokátom. Ale aj môže, je to na Tebe.“ Súd musí akceptovať, že dieťa sa na základe týchto informácií rozhodne, či a ako bude participovať.

- Vypočutie dieťaťa je dobré začať otázkou na základné informácie (hoci sú sudcovi známe): „Koľko máš rokov? Kde bývaš? Máš súrodencov?“ – Prostredníctvom týchto otázok, na ktoré dieťa vie odpovedať, ktoré sú pre dieťa bezpečné, je možné prirodzene nadviazať s dieťaťom komunikačnú väzbu. Nevhodné sú otázky, na ktoré môže dieťa odpovedať NIE (zacyklíte sa v negatívach) – preto nezačínať rozhovor otázkami typu: „Chceš sa so mnou rozprávať? Povieš mi, čo sa deje u vás doma?“
- Rozhovor by sa následne mal zamerať na otázky vzťahujúce sa k dieťaťu samotnému, tráveniu jeho času: „Povedz mi niečo o sebe? Čo ťa baví robiť? Chodíš do nejakých krúžkov? Aké máš rád filmy, hry? Koľko máš kamarátov, čo s nimi robíš? Navštevuješ ich? Navštevujú Ťa? Čo škola? Aké predmety ťa bavia a nebavia?“
- Otázky smerujúce k príprave dieťaťa na rozhovor: „Kto Ťa dnes priviedol? S kým si sa rozprával o tom, že pôjdeš na súd? Požiadala Ťa mama, otec alebo niekto iný, aby si mi dnes niečo povedal?“
- Otázky smerujúce k tomu, ako dieťa vníma situáciu: „Čo si o tom všetkom myslíš?“
- Otázky smerujúce k tomu, aká je situácia: „Ako to teraz vlastne je? Ako bývaš s mamou a otcom? Čo s nimi robíš vo voľnom čase? Aké to teraz bolo doma? Kto sa o Teba staral, keď rodičia nemohli?“ Nikdy nekláste otázky smerujúce k hodnoteniu a porovnávaniu rodičov: „Aké sú víkendy u otca a aké u mamy?“. Sústreďte sa na otázky KTO: „Kto sa o teba stará? Kto sa s tebou pripravuje do školy? Kto ťa vodí na klavír?“ V prípade detí školského veku možno pridať otázky AKO: „Ako vyzerá tvoj typický víkend s mamou/otcom? Ako reaguje mamka/ocko, keď prídeš neskoro domov/zabudneš si urobiť úlohu?“
- Overenie, že dieťaťu boli poskytnuté informácie preto, aby si mohlo utvoriť vlastný názor. Uistenie sa, že dieťa vie, že je zastúpené v konaní opatrovníkom a čo môže od opatrovníka očakávať. „Vysvetlil Ti niekto, aké sú možnosti riešenia situácie? Čo vlastne znamená ... zverenie do starostlivosti, pestúnska starostlivosť, čo znamená Centrum pre deti a rodiny? Vieš, že máš v konaní zástupcu? Vieš, čo pre Teba môže urobiť?“ Prípadné doplnenie informácií.
- Otázky smerujúce k predstave dieťaťa o budúcom usporiadaní. Zistenie jeho prania. „Ako by si si to predstavoval? Čo by si chcel zmeniť?“
- Nikdy nekláste otázky smerujúce k vyberaniu rodičov (napríklad: „Bol by si na Vianoce radšej u mamy alebo u otca?“)
- Oznámenie sudcu, z ktorého je zrejmé, že zistený názor a pranie dieťaťa je pre posúdenie prípadu dôležité. Opätovné informovanie o tom, že želaniu nemusí byť vyhovené a že zodpovednosť za rozhodnutie je na sudcovi. „Ďakujem, že si sa o tom všetkom so mnou rozprával. Pozorne som Ťa počúval, rozumiem dobre tomu, že by si si prial... Určite o Tvojom praní budem pri rozhodovaní veľmi premýšľať, len by som rád zopakoval, že to neznamena, že Ti vyhoviem. Vieš, je to moje rozhodnutie a okrem Tvojho prania musím zvážiť aj iné skutočnosti.“

- Otázka, akým spôsobom sa chce dieťa o rozhodnutí dozvedieť a či (a v akých prípadoch) sa chce so sudcom znovu stretnúť. „Ako by si sa chcel o mojom rozhodnutí dozvedieť? Sú tieto možnosti Pokiaľ s tým budeš súhlasiť, uvidíme sa zase o Povieš mi potom...“
- Ukončenie rozhovoru: „Ešte raz ďakujem, že si za mnou na súd prišiel. Zaujímalo by ťa ešte niečo? Ako to tu funguje? Môžem pre Teba ešte niečo urobiť?“
- Odovzdanie dieťaťa rodičom – poďakovanie dieťaťu pred rodičmi za to, že prišlo. Rekapitulácia toho, čo dieťa povedalo... v zmysle: „Vysvetľoval som Vašej dcére/synovi aká je moja rola ako sudcu. Vypočul som si jeho/jej pohľad na situáciu. zápisnicu z nášho rozhovoru nájdete v spise ...“. Sudca by mal z dieťaťa „sňať“ najväčší náraz rodičov, ktorí najmä v prípade rodičovských konfliktov môžu na dieťa tlačiť, aby „hovorilo podľa ich predstáv“, takže na neho hneď po odchode zo súdu začnú „útočiť“ v zmysle: „Čo si sudcovi povedal /a, prečo si povedal/a, či nepovedal/a,...“

Poznámky a odporúčania k priebehu stretnutia a zaznamenanie jeho obsahu

Aj keď sa dieťaťa pýtame na súčasnú situáciu, nezisťujeme tým skutkový (resp. skutočný) stav veci. Realizujeme právo dieťaťa vyjadriť sa vo veci, ktorá sa ho týka. Týmto „zisteniami“ nemožno výlučne argumentovať pri odôvodnení rozsudku. Napríklad z toho, že dieťa povedalo, že s matkou si číta knihy a u otca sa hrá na počítači, nemožno urobiť záver, že matka lepšie napĺňa potreby dieťaťa.

Zápisnicu z rozhovoru s dieťaťom nie je potrebné vyhotovovať s poukazom na znenie ust. § 99 CSP argumentum a contrario. V takomto prípade by však mal byť stručný obsah vyjadrenia dieťaťa obsahom zápisnice z bezprostredne nasledujúceho pojednávania, na ktorom majú právo byť rodičia oboznámení s vysloveným názorom dieťaťa, ako aj s priebehom rozhovoru s dieťaťom. Zvukový záznam nemusí byť rodičom sprístupnený, pokiaľ s tým dieťa nesúhlasí. Ak sa zápisnica vyhotovuje osobitne, je na individuálnom zvážení, či do nej sudca zachytí, pokiaľ to považuje za potrebné napríklad z hľadiska posúdenia autenticity prejavu dieťaťa, aj stručný popis z pozorovania správania dieťaťa pri rozhovore (napríklad, že dieťa reagovala zakríknuto, alebo naopak spontánne a uvoľnene, prípadne či plakalo, alebo sa vyhýbalo odpovediam na položené otázky).

Je dôležité citlivo pristupovať k fyzickým dotykom – dotýkaniu sa hlavy dieťaťa (hladenie), potľapkávaniu po ruke/chrbte ako snahe dieťa povzbudiť alebo upokojiť. K fyzickému kontaktu je vhodné pristúpiť, len ak s tým dieťa súhlasí. Najmä traumatizované deti môžu byť citlivé na narušovanie ich osobnej zóny – zároveň je jedným z hlavných terapeutických cieľov obnoviť v deťoch pocit a schopnosť rozhodovať o tom, kto, kedy, kde a ako sa ich smie dotýkať. Najvhodnejšie je teda držať sa bežného spoločenského štandardu – podanie ruky na úvod a koniec rozhovoru/stretnutia (tento úkon môže dieťa vnímať veľmi pozitívne – ako dôraz na istú mieru oficiality, vážnosti a rovnocennosti).

V prípade, že sa počas stretnutia dieťa javí byť rozrušené, je vhodné sa ho opýtať: „Čo môžem urobiť, aby si sa cítil lepšie?“ alebo „Čo by ti teraz pomohlo?“

4.2.2 Právo dieťaťa na primerané zohľadnenie jeho názoru

Ak súd informoval dieťa o prebiehajúcom konaní, zistil jeho názor, nastupuje ďalšia rovina participačných práv, ktorou je právo dieťaťa na primerané zohľadnenie jeho názoru. Je dôležité si uvedomiť, že názory detí môžu byť častokrát ovplyvnené momentálnou situáciou, ktorú dieťa prežíva (prežilo v ostatnom období). Napríklad iný názor by prezentovalo, ak by bolo v čase zisťovania názoru v starostlivosti matky, iný názor, ak by bolo v starostlivosti otca. V zásade je ale z ďalšieho dokazovania zrejmé, že obaja rodičia sú spôsobilí a kompetentní realizovať rodičovské práva a povinnosti a s obomi má dieťa pozitívnu citovú väzbu. Preto je zistený názor dieťaťa potrebné vyhodnocovať vo vzájomnej súvislosti so všetkými okolnosťami zisteného skutočného stavu veci.

Z rozhodovacej praxe ESĽP je možné vyabstrahovať prístupy súdu k prihladaniu na zistený názor dieťaťa. Názory detí, ktoré je potrebné vziať do úvahy, nie sú nevyhnutne nemenné a ich námietky, ktorým treba venovať náležitú váhu, nie sú nevyhnutne dostatočné na to, aby prevážili nad záujmom rodičov, najmä pokiaľ ide o pravidelný kontakt s ich dieťaťom (rozsudok ESĽP vo veci K.B. a ďalší v. Chorvátsko, č. 36216/13 z 18. septembra 2017).

Najlepší záujem dieťaťa zvyčajne vyžaduje, aby sa zachovali väzby dieťaťa s jeho rodinou, s výnimkou prípadov, keď by to poškodilo zdravie a vývin dieťaťa.¹⁸

Právo dieťaťa na vyjadrenie vlastných názorov by sa nemalo vykladať tak, že sa v skutočnosti dáva deťom bezpodmienečné právo veta bez toho, aby sa zvažili ďalšie faktory a aby sa nevykonalo preskúmanie s cieľom určiť ich najlepší záujem. Ba čo viac, ak by súd pri rozhodovaní vychádzal z názorov detí, ktoré si zjavne nedokázali vytvoriť a formulovať názor na svoje želania – napríklad z dôvodu konfliktu lojality a/alebo ak sú vystavené odcudzeniu zo strany jedného z rodičov – takéto rozhodnutie by mohlo byť v rozpore s článkom 8 Dohovoru.¹⁹

Rovnako napríklad Ústavný súd Českej republiky vo svojich rozhodnutiach uvádza: „...nie je možné, aby všeobecné súdy postoj maloletého dieťaťa bez ďalšieho prevzali a aby svoje rozhodnutie založili len na raz vyslovenom prianí a nie na starostlivom a komplexnom posudzovaní jeho záujmov, a to aj pri rozhodovaní o určení miesta bydliska alebo miesta výkonu povinnej školskej dochádzky.“²⁰

Pri určení miery prihladania na zistený názor by súdy mali zohľadňovať vek a vyspelosť konkrétneho dieťaťa. Ústavný súd ČR sa v tejto súvislosti pri prejednaní veci týkajúcej sa maloletého, ktorý mal v čase podania ústavnej sťažnosti 14 rokov vyjadril:

„I. Názor dieťaťa, ktoré sa vekom blíži plnoletosti, nie je možné v zmysle čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa opomenúť v žiadnom konaní pred všeobecnými súdmi, ktoré sa týka rozhodovania o jeho živote. To sa týka aj konania o nariadenie predbežného opatrenia (v slovenskej právnej úprave „neodkladného opatrenia“). Táto všeobecná požiadavka sa premieta

¹⁸ Rozsudok ESĽP Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku zo dňa 6. júla 2010, č. 41615/07.

¹⁹ Rozsudok ESĽP vo veci Zelikha Magomadova v. Rusko zo dňa 8. januára 2020, č. 58724/14.

²⁰ Nález ÚS ČR zo dňa 18.12.2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, nález ÚS ČR zo dňa 3. 3. 2021, sp. zn. II. ÚS 1338/20.

do povinnosti všeobecných súdov spoľahlivo zistiť názor mladého človeka podľa čl. 9 ods. 2 DPD a čl. 12 ods. 2 DPD, a rovnako do povinnosti súdu považovať jeho pranie za zásadné vodítko pri hľadaní jeho najlepšieho záujmu, a to osobitne za predpokladu, že je mladý človek schopný názor na jeho najlepší záujem vyjadriť a vnímať jeho následky, nemá výchovný problém a schopnosti oboch rodičov zaistiť starostlivosť o dieťa sú v zásade rovnocenné.

II. Úprava starostlivosti o maloletých blížiacich sa veku plnoletosti, ktorá by bola proti riadne zistenému názoru dieťaťa, za situácie, keď nie sú dané špecifické okolnosti rozumne odôvodňujúce odchýlenie sa od vyjadreného názoru, predstavuje zásah do súkromného a rodinného života dieťaťa v zmysle čl. 10 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd a porušuje princíp najlepšieho záujmu dieťaťa podľa čl. 3 ods. 1 DPD.²¹

Ak je dieťa natoľko rozumovo a emocionálne vyspelé, že je schopné posúdiť dosah svojich rozhodnutí, pričom nevyšli najavo skutočnosti, ktoré by nasvedčovali tomu, že by vyjadrené názory dieťaťa neboli autentické alebo, že by jeho vôľa bola účelovo a systematicky normovaná zo strany tretích osôb, je potrebné názor dieťaťa považovať za podstatnú skutočnosť ovplyvňujúcu rozhodnutie súdu, a to najmä v kontexte najlepšieho záujmu dieťaťa.

V prípade, ak sa súdu javí možná manipulácia maloletého dieťaťa zo strany rodičov, prípadne inej tretej osoby, mal by sa uvedenú situáciu pokúsiť riešiť prostredníctvom nariadenia odbornej pomoci všetkým zainteresovaným subjektom rodinnoprávneho vzťahu (rodičia, deti, iné blízke osoby).

4.3 Podpora pre súdy pre praktické uplatňovanie participačných práv

4.3.1 Letáky pre deti, ktoré sú účastníkom konania

Splnenie informačnej povinnosti zo strany súdu oboznámením dieťaťa o tom, čo ho čaká na súde pri zisťovaní názoru, je možné **podporne** zabezpečiť formou letákov.

Pre potreby súdov spolu s touto metodikou boli pripravené dva druhy letákov:

I . Informačný leták podľa § 116 CMP – tzv. „ Info“ leták;

II. Leták obsahujúci základný rozsah informácií, ktoré oboznamujú dieťa o tom, čo ho čaká na súde, keď sa zisťuje jeho názor podľa § 38 CMP – tzv. „Ideš na súd“ leták.

Vekové kategórie, na základe ktorých sa informácie na jednotlivých letákoch odlišujú, ako aj samotný obsah bol konzultovaný so psychológom. Forma a obsah letákov má efekt až od kategórie detí navštevujúcich školu, teda od 7 rokov.

Neexistencia letákov pre deti do 6 rokov nezavazuje súd povinnosti informovať dieťa, je však na ňom, aby hľadal inú, prijateľnú formu na splnenie tejto svojej povinnosti.

²¹ Nález ÚS ČR zo dňa 15.08.2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22.

Rovnako samotný leták nemožno vnímať ako absolútne splnenie si informačnej povinnosti súdu vo vzťahu k maloletému dieťaťu. Vhodnosť a efektívnosť využitia letáku je potrebné vyhodnotiť v kontexte individuálnych okolností konkrétnej veci.

V oboch typoch letákov má byť ich obsah stručným posolstvom pre dieťa, má odbúrať jeho potenciálne negatívne emócie súvisiace so situáciou v rodine a s prebiehajúcim súdnym konaním, poskytnúť dieťaťu primerané informácie vzhľadom na vek. Zároveň môže pomôcť aj rodičom previesť dieťa novou situáciou a môže byť pomôckou a podporným materiálom pre kolízneho opatrovníka.

Letáky je možné doručiť priamo dieťaťu prostredníctvom rodičov, prostredníctvom kolízneho opatrovníka, prostredníctvom zariadenia, kde sa dieťa nachádza, tak ako to bolo uvedené vyššie v tejto Metodike.

Vzory letákov sú uvedené v prílohe 1 až 6 tejto Metodiky.

4.3.2 List rodičom o participačných právach detí

Pre zabezpečenie riadnej realizácie participačných dieťaťa je dôležité informovať a edukovať aj rodičov, ktorí by si mali byť vedomí svojej rodičovskej zodpovednosti voči dieťaťu a túto aj relevantne aplikovať vo vzťahu k takému prístupu k ich dieťaťu, ktorý eliminuje negatívne prežívanie súvisiace s aktuálnou situáciou v rodine, ktorá vyústila do začatia súdneho konania.

Z tohto dôvodu je pripravený informačný a edukačný list pre rodičov, ktorý by im mal súd doručiť v prvej zásielke začatého súdneho konania. Aj v prípade, ak je rodič zastúpený právnym zástupcom, mal by súd tento list adresovať priamo rodičovi na jeho korešpondenčnú adresu, prípadne do elektronickej schránky, pokiaľ ju, rodič ako fyzická osoba, má aktivovanú.

Vzor Listu participačné práva tvorí prílohu č. 7 tejto Metodiky.

4.4 Potenciálna nevhodnosť realizácie participačných práv

Súd v súlade s rekodifikovanou právnou úpravou mimosporového konania môže **poskytnutie informácií maloletému** posúdiť ako nevhodné len výnimočne. V zmysle § 116 v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, ak „*sa to prieči účelu konania*“, a/alebo ak „*dieťa nie je schopné s prihliadnutím na jeho rozumovú a vôľovú vyspelosť pochopiť význam konania*“.

Zároveň čl. 4 CMP reguluje generálne pravidlo, kedy súd nemusí informovať maloletého o prebiehajúcim konaní, a to v prípade, „*ak to nie je vhodné*“. Situácie, v ktorých nie je vhodné informovať maloletého sú závislé od individuálneho posúdenia povahy prejednávanej veci, ako aj od osoby maloletého. Nevhodné to môže byť v prípadoch keď je dieťa psychicky labilné, napr. v dôsledku zistenej nepriaznivej situácie v rodine a nie je vhodné ho vystavovať ďalším stresovým situáciám (resp. sekundárnej viktimizácii²²), ak nie je dostatočne vyspelé na to, aby informácie

²² K sekundárnej (druhotnej) viktimizácii dochádza, keď subjekt, ktorý prežil určitú ujmu čelí ďalšej ujme, nie však v dôsledku priameho konania, ale v dôsledku spôsobu, akým s ňou zaobchádzajú inštitúcie a iné osoby. Sekundárna viktimizácia môže byť spôsobená napríklad opakovaným vystavením obete páchatelovi, opakovaným vypočúvaním o tých istých skutočnostiach, použitím nevhodného alebo necitlivého jazyka.

dokázalo spracovať a pochopiť a pod. Vždy je potrebné zvážiť, ktorá z možností informovania maloletého dieťaťa (sprostredkovane/priamo) sa javí v konkrétnom prípade ako najvhodnejšia. V každom konaní týkajúcom sa maloletého je potrebné vychádzať z tézy, že je povinnosťou súdu maloletého náležite informovať. Súd by sa s tým ako informoval, resp. prečo neinformoval maloletého mal vysporiadať v odôvodnení meritórneho rozhodnutia.

Rovnako **zistovanie názoru dieťaťa** by si súdy mali osvojiť ako generálne pravidlo v každom konaní, ktoré sa dieťaťa týka. Neznamená to však, že majú názor zisťovať bez výnimky, najmä ak by zisťovanie názoru malo dieťaťu spôsobiť ujmu a vzhľadom na povahu konania je zistenie jeho názoru nadbytočné. Je dôležité posúdiť vhodnosť, odôvodnenosť a účelnosť uplatnenia práva dieťaťa na to, aby bol jeho názor zistený. Výnimky z tohto práva môžu predstavovať situácie, kedy súd zistí, že dieťa nie je schopné vytvárať si svoje vlastné názory a zároveň v prípadoch, keď prítomnosť maloletého v súdnom konaní by nemala procesný význam a/alebo by mohla byť dieťaťu na ujmu.²³

Ako uvádza aj Najvyšší súd Českej republiky: „*akokoľvek nemôžu existovať žiadne pochybnosti o tom, že dieťa má právo byť vypočuté v každom konaní, ktoré sa ho dotýka, neznamená to ešte, že dieťa musí byť bezpodmienečne v každom takomto konaní vypočuté, najmä v procesnej situácii, keď z dôvodu absencie iných právne významných skutočností by takýto postup či ďalšie dokazovanie boli zjavne nadbytočné a neúčelné.*“²⁴

Ústavný súd ČR dopĺňa, že **neumožniť dieťaťu uplatniť jeho právo byť vypočuté**, prichádza do úvahy len v tých prípadoch, ak **je to v jeho najlepšom záujme** alebo ak to **nie je fakticky možné**, napríklad ak hrozí okamžité nebezpečenstvo z omeškania alebo je dieťa príliš nízkého veku.²⁵

Aj Súdny dvor Európskej únie **zdôrazňuje individuálnu potrebu posudzovania vhodnosti realizácie práva dieťaťa byť vypočuté**, keď v súvislosti s konaním o návrat maloletého uviedol: „*Je úlohou súdu, ktorý má rozhodnúť o vrátení dieťaťa, posúdiť vhodnosť takéhoto vypočutia, keďže konflikty, na základe ktorých je nevyhnutné rozhodnúť o zverení dieťaťa do starostlivosti jedného z rodičov a napätie, ktoré je s nimi spojené, predstavujú situácie, v ktorých sa vypočutie dieťaťa, najmä ak vyžaduje jeho fyzickú prítomnosť pred súdom, môže ukázať ako nevhodné či dokonca na ujmu psychického zdravia dieťaťa, ktoré často znáša napätie a trpí jeho škodlivými následkami. Vypočutie, hoci zostáva právom dieťaťa, teda nemôže predstavovať absolútnu povinnosť, ale musí byť predmetom posúdenia v závislosti od požiadaviek spojených s najlepším záujmom dieťaťa v každom konkrétnom prípade.*“²⁶

²³ Dôvodová správa k zákonu č. 295/2008 Sb., ktorý novelizoval § 100 ods. 4 OSŘ. cit. podľa: Nález ÚS ČR sp. zn. ÚS I. ÚS 2661/2010 z 2. novembra 2010.

²⁴ Uznesenie NS ČR sp. zn. 30 Cdo 3522/2009 z 26. apríla 2011.

²⁵ Nález ÚS ČR sp. zn. II.ÚS 1931/17 z 19. decembra 2017.

²⁶ Rozsudok SD EÚ vo veci C-491/10 PPU, J.A. Aguirre Zarraga v. S. Pelzovej z 22. decembra 2010. Bod 64.

Rovnako Európsky súd pre ľudské práva uvádza: „*Pokiaľ existuje dôvodná obava, plynúca napríklad z odborných vyšetrení, že zisťovanie názoru dieťaťa pred súdom pre neho predstavuje riziko psychickej ujmy, nie je v záujme dieťaťa, aby bolo tomuto riziku vystavené. Súd môže v takýchto prípadoch vychádzať zo samotného odborného vyšetrenia a ostatných zistených skutočností.*“²⁷

Je pritom potrebné rozlišovať, či zisťovanie názoru môže dieťaťu spôsobiť skutočnú ujmu alebo pre neho bude len náročné vo vzťahu ku skutočnostiam, ku ktorým sa má vyjadrovať. Nie je správne bez ďalšieho predpokladať, že ťažkosti spojené s vypočutím spôsobia dieťaťu ujmu väčšiu, akú by spôsobilo neumožnenie jeho participácie v konaní.²⁸ Každý prípad je preto potrebné posudzovať individuálne, na podklade základnej tézy, že záujem dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí. Rovnako je v každom prípade potrebné dôsledne zvážiť, ktorý spôsob zistenia názoru dieťaťa (sprostredkovane/priamo) je vzhľadom na konkrétne skutkové okolnosti najvhodnejší. Súd by mal v zásade zisťovať názor maloletého priamo a predísť tak potenciálnej hrozbe skreslenia získaných informácií pri ich interpretácii tretím subjektom.

Individuálny charakter prístupu k realizácii participačných práv zdôrazňuje aj Ústavný súd SR: „*Argumentácia sťažovateľa, že všeobecné súdy nevypočuli maloletého a nezisťovali jeho názor týkajúci sa jeho zverenia do starostlivosti jedného z rodičov, **sama osebe bez zohľadnenia ďalších relevantných skutočností** (napr. vek maloletého, vypočutie maloletého znalcom) nie je spôsobilým/postačujúcim dôvodom na vyslovenie porušenia označených základných práv sťažovateľa.*“²⁹ V konaní sa rozhodovalo o veľmi malom dieťati, ktoré malo v čase začatia konania cca 1 rok. Napriek tomu bol počas konania jeho názor zisťovaný znalcom.

V každom rozhodnutí, ktoré súd odôvodňuje je potrebné sa riadne vysporiadať s realizáciou participačných práv dieťaťa – ako boli realizované – prečo sa tento spôsob javil ako najvhodnejší v kontexte konkrétnej veci a maloletého, čo bolo na základe realizácie zistené – prípadne, prečo neboli realizované. Uvedené by malo odôvodnenie rozhodnutia obsahovať vždy v záujme preskúmateľnosti rozhodnutia a rovnako v záujme preukázania riadneho uplatnenia práva dieťaťa na spravodlivý súdny proces.

²⁷ Rozsudok ESĽP vo veci Sahin v. Nemecko zo dňa 8. júla 2003, č. 30943/96.

²⁸ GAL, T., DURAMY, B. (eds.). *International Perspectives and Empirical Findings on Child Participation*, 2015. s. 3.

²⁹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 659/2017 z 24. októbra 2017 zverejnené pod R 69/2017

ČASŤ II KOLÍZNY OPATROVNÍK AKO ZÁSTUPCA MALOLETÉHO DIEŤAŤA V SÚDNOM KONANÍ

1 LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ

Na to, aby fyzická osoba mohla byť účastníkom konania a súd mohol vo veci konať a rozhodnúť, musí spĺňať procesné podmienky. Medzi procesné podmienky na strane účastníka konania patrí procesná subjektivita a procesná spôsobilosť.

V zmysle § 61 CSP má **procesnú subjektivitu** ten, kto má **spôsobilosť na práva a povinnosti**, inak len ten komu ju zákon priznáva. Občiansky zákonník v § 7 ods. 1 uvádza: „*Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé.*” To znamená, že spôsobilosť na práva a povinnosti a teda aj procesnú subjektivitu má aj maloleté dieťa.

Čo sa týka druhej procesnej podmienky na strane účastníka konania, **procesnú spôsobilosť** možno bližšie charakterizovať ako oprávnenie samostatne realizovať jednotlivé procesné úkony v súdnom konaní. Pre účastníka konania predstavuje možnosť aktívne sa podieľať na priebehu konania, samostatne alebo prostredníctvom zvoleného zástupcu robiť procesné úkony, podávať návrhy, vyjadrenia, opravné prostriedky a pod. Procesná spôsobilosť zodpovedá hmotnoprávnej spôsobilosti na právne úkony. Priamo ustanovenie § 67 Civilného sporového poriadku odkazuje na hmotnoprávnu **spôsobilosť na právne úkony**, keď stanovuje, že: „*Každý môže pred súdom samostatne konať v rozsahu, v akom má spôsobilosť na právne úkony.*” Maloleté deti majú v zmysle § 9 OZ obmedzenú spôsobilosť „*len na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku.*”

Ďalšou z procesných podmienok na strane účastníka konania je potenciálna obligatornosť zastúpenia. Posudzovanie **potreby obligatorného zastúpenia v konaní** je osobitne dôležité pri maloletých deťoch, vzhľadom na to, že v civilnom súdnom konaní musí byť maloletý pri vyvíjaní procesnej aktivity vo väčšine prípadov zastúpený, pretože nedisponuje hmotnoprávnou, ani procesnou spôsobilosťou. Súd by sa s potrebou zastúpenia maloletého mal vysporiadať hneď na začiatku konania ako s predbežnou otázkou³⁰, bez ohľadu na to, či ide o konanie začaté na základe žaloby, návrhu alebo ex offo, z úradnej moci súdu. Ak súd zistí, že maloletý nemá dostatočnú rozumovú a vôľovú vyspelosť podľa § 9 OZ v súvislosti s posúdením zložitosti prejednávanej veci, maloletý bude v konaní obligatorne zastúpený. Vo väčšine prípadov súd prezumuje procesnú nespôsobilosť maloletého a len pokiaľ sa preukáže, že je dostatočne rozumovo vyspelý samostatne konať, súd vezme túto skutočnosť do úvahy.

Právna úprava, ako aj teória civilného procesu pri osobách, ktoré nemajú spôsobilosť samostatne konať pred súdom upravuje ich zastúpenie zákonným zástupcom alebo procesným opatrovníkom podľa § 68 a nasl. CSP, ktorí ich zastupujú v rozsahu v akom túto spôsobilosť nemajú. Z konania zástupcu pritom vznikajú práva a povinnosti priamo zastúpenému, akoby konal sám.

³⁰ KOTRECOVÁ, A. In: ŠTEVČEK, M. et al.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*, 2016. s. 235.

Podľa § 28 ods. 1 písm. b) a § 31 ods. 1 ZR zastupujú maloleté dieťa pri právnych úkonoch, na ktoré nie je spôsobilé v prvom rade jeho **rodičia ako zákonní zástupcovia**. Rovnako ho zastupujú aj v súdnych konaniach, v ktorých dieťa nie je spôsobilé samostatne vystupovať.

Okrem zastúpenia rodičmi sa v praxi najčastejšie stretávame so zastúpením maloletého tzv. **kolíznym opatrovníkom**. Podľa § 31 ods. 2 ZR: „*ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom*“, súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať a v tomto rozsahu sa stáva zákonným zástupcom dieťaťa.

Kolízny opatrovník bude maloletému ustanovený pri právnych úkonoch, ktorých stranami je maloletý, ako aj jeho rodičia, napríklad pri uzatváraní darovacej zmluvy, kúpnej zmluvy a pod. Rovnako v súdnych konaniach, v ktorých by mali byť proti sebe stojacimi stranami sporu, zvyčajne v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, v konaní o určenie alebo zapretie otcovstva, v dedičskom konaní keď sú poručiteľovými dedičmi rodič aj dieťa, v konaní o osvojení a pod.³¹

V rozhodnutí, ktorým súd ustanovuje kolízneho opatrovníka je povinný vždy vymedziť rozsah jeho práv a povinností v zmysle účelu, pre ktorý bol ustanovený.³² Ustanovený kolízny opatrovník sa v rozsahu, v ktorom je oprávnený za maloleté dieťa konať, stáva zástupcom maloletého dieťaťa namiesto rodiča, resp. rodičov. „*Len kolízny opatrovník je potom oprávnený a povinný maloleté dieťa v konaní zastupovať v rozsahu určenom súdom tak, aby ochrana záujmov maloletého dieťaťa bola riadne zabezpečená, a to bez ohľadu na prípadné záujmy niektorého z rodičov. Záujmy toho, kto má byť ustanovený súdom za kolízneho opatrovníka, sa nesmú stretať so záujmami dieťaťa.*“³³

Kolíznemu opatrovníka súd ustanoví maloletému aj vtedy, „*ak maloleté dieťa nemá zákonného zástupcu alebo ak ho zákonný zástupca nemôže z vážneho dôvodu v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať.*“³⁴

³¹ HRUŠÁKOVÁ, M. et al. *Rodinné právo*, 2017, s. 300.

³² Bližšie pozri: R 45/1986 civ.

³³ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 18. júla 2011, sp. zn. 7Cdo/6/2011.

³⁴ § 31 ods. 3 ZR.

Čo sa týka procesnoprávnej úpravy, ak súd ustanovuje opatrovníka v konaní vo veciach starostlivosti o maloletých, podľa § 117 CMP, za opatrovníka ustanoví **najmä blízku osobu maloletého**, u ktorej je predpoklad, že bude konať v záujme maloletého, ak s ustanovením súhlasí. Inak súd ustanoví za opatrovníka maloletého **orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately**. Vecne a miestne príslušným subjektom na výkon kolízneho opatrovníka je úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého obvode má dieťa obvyklý pobyt³⁵, prípadne v ktorého obvode sa dieťa zdržiava podľa predpokladov § 90 ods. 4 písm. b) zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately.

Súd o ustanovení opatrovníka rozhoduje uznesením, v ktorom určí rozsah jeho práv a povinností v súlade s účelom, na ktorý bol ustanovený.

³⁵ § 73 ods. 2 písm. b), § 90 ods. 4 písm. a) ZSPODaSK.

2 SÚČASNÁ PRAX A APLIKAČNÉ PROBLÉMY KOLÍZNEHO OPATROVNÍCTVA V SR

Z POHLADU SÚDOV, GENERÁLNEJ PROKURATÚRY SR, MINISTERSTVA PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY, ÚSTREDIA PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY, ÚRADU KOMISÁRA PRE DETI

2.1 Kompetenčný konflikt orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Orgán SPODaSK, ktorý je ustanovený do funkcie kolízneho opatrovníka, plní v niektorých prípadoch súbežne úlohy v troch rolách:

2.1.1 Úlohy orgánu SPODaSK vo funkcii kolízneho opatrovníka v konaniach, v ktorých musí byť dieťa zastúpené

Podľa § 20 ods. 2 ZoSPODaSK „Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa zisťuje rodinné pomery, bytové pomery a sociálne pomery dieťaťa na účely výkonu funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri zisťovaní pomerov podľa prvej vety **na účely výkonu funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu** podľa zákona o rodine zisťuje informácie o spôsobilosti obidvoch rodičov osobne vychovávať dieťa, záujem obidvoch rodičov o osobnú starostlivosť o dieťa, názory obidvoch rodičov na zaistenie potrieb dieťaťa v prípade osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi, a to aj vtedy, keď len jeden rodič prejaví záujem o osobnú starostlivosť o dieťa obidvomi rodičmi, a posudzuje možnosti osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi s prihliadnutím na záujmy dieťaťa, na zaistenie potrieb dieťaťa a na názor dieťaťa.“

Podľa § 20 ods. 3 ZoSPODaSK „Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktorý vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka podľa osobitného predpisu na základe rozhodnutia súdu vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu podľa osobitného predpisu uskutoční **po ustanovení do funkcie kolízneho opatrovníka s rodičmi informatívny pohovor** v ustanovenej lehote a s ustanovenými náležitosťami. Pohovor podľa prvej vety sa uskutočňuje s obidvomi rodičmi alebo s každým rodičom osobitne. V pozvánke na informatívny pohovor podľa prvej vety orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately poučí rodiča o možnosti rozhodnúť sa pre spoločný informatívny pohovor alebo osobitný informatívny pohovor. Ak sa rodič nerozhodol pre spoločný informatívny pohovor, informatívny pohovor sa uskutoční s každým rodičom osobitne; rozhodnutie rodiča pre osobitný informatívny pohovor alebo rozhodnutie rodiča nezúčastniť sa informatívneho pohovoru nemá vplyv na posudzovanie jeho spôsobilosti osobne vychovávať dieťa alebo mu nemôže byť inak na ťarchu.“

Obe zákonné povinnosti úradu ako kolízneho opatrovníka sa viažu na konania vo veciach úpravy výkonu rodičovských práv a povinností (t. j. nie napr. v konaní o zverení dieťaťa do pestúnskej starostlivosti, o nariadení ústavnej starostlivosti, ...). V ostatnom úrad ako kolízny opatrovník v konaní alebo pri právnom úkone, v ktorých dieťa zastupuje, postupuje podľa ich povahy, úlohy plní podľa vlastného plánu alebo na pokyn súdu (je treba poznamenať, že niekedy je ťažké určiť, či je úloha smerovaná kolíznemu opatrovníkovi ako zástupcovi účastníka konania, maloletého dieťaťa alebo orgánu SPODaSK.

2.1.2 Úlohy orgánu SPODaSK ako sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v čase súdneho konania, v ktorom musí byť dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom

Podľa § 20 ods. 1 ZoSPODaSK „*Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, **ktorý vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka dieťaťa** podľa osobitného predpisu (zákon o rodine) poskytuje dieťaťu, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, sociálne poradenstvo a pomoc na odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov rozporu záujmov medzi rodičmi dieťaťa alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa, a dieťaťom alebo medzi deťmi navzájom, najmä využitím vhodných opatrení podľa tohto zákona.*“

Podľa § 11 ods. 2 ZoSPODaSK „*Ak sa rodičia dieťaťa rozvádzajú, je potrebné dieťaťu a jeho rodičom **poskytnúť alebo sprostredkovať sociálne poradenstvo, rodičom dieťaťa odporučiť psychologickú pomoc** v záujme obnovy manželského spolužitia a v záujme predchádzania nepriaznivým vplyvom rozvodu na dieťa, **dieťaťu poskytnúť alebo zabezpečiť potrebnú psychologickú pomoc aj po rozvode.***“ Rovnaká úprava platí aj pre situácie rozchodu.

V širšom kontexte, t. j. aj v čase, kedy ešte alebo už nekoná súd (napr. pred rozvodom/rozchodom, po rozvode/rozchode) vykonáva úrad aj iné úlohy podľa zákona, ak je to potrebné:

Podľa § 11 ods. 3 ZoSPODaSK „*Ak orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vykonávaní opatrení podľa tohto zákona zistí, že dieťa, rodič alebo osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, potrebujú pomoc z dôvodu, že nie sú schopní riešiť problémy v rodine, konflikty v rodine, prispôbiť sa novej situácii v rodine, alebo ak ide o rodinu so špecifickým problémom... navrhne ako súčasť vykonávaných opatrení vykonanie alebo zabezpečenie vykonania mediácie ako odbornej metódy na uľahčenie riešenia konfliktných situácií v rodine, odborných metód na prispôbenie sa novej situácii v rodinnom alebo náhradnom rodinnom prostredí, úpravu rodinných a sociálnych pomerov dieťaťa, podporu riešenia výchovných problémov, sociálnych problémov a iných problémov v rodine a v medziľudských vzťahoch, podporu obnovy alebo rozvoja rodičovských zručností, zhodnotenie situácie dieťaťa a rodiny, posúdenie možností rodičov, ďalších príbuzných a iných blízkych osôb dieťaťa riešiť situáciu dieťaťa a rodiny na účely určenia miery ohrozenia dieťaťa, poradensko-psychologickej pomoci rodinám so špecifickým problémom a pri krízových situáciách.*“

Všetky tieto opatrenia možno vykonať v situácii rodičovského konfliktu, ale samozrejme aj vo všetkých ostatných situáciách, ktoré rieši orgán SPODaSK. Do práce s rodinou orgán SPODaSK zapája podľa potreby (vedenie prípadovej sociálnej práce) aj ďalšie subjekty – napr. Centrá pre deti a rodinu.

2.1.3 Úlohy orgánu SPODaSK ako navrhovateľa v konaní, v ktorom musí byť dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom

Obzvlášť problematické je postavenie úradu v prípade konaní (napr. o nariadenie ústavnej starostlivosti), kedy je úrad zároveň v pozícii navrhovateľa, kolízneho opatrovníka a orgánu SPODaSK.

Práve na situáciu, kedy je orgán SPODaSK účastníkom konania ako navrhovateľ a zároveň opatrovník maloletého dieťaťa poukazuje aj rozsudok ESLP vo veci Havelka v. Česká republika³⁶, keď tento stav označuje za poľutovaniahodný. Dôležité je v takomto prípade posúdiť, či je možné účinne zastupovať maloletého a hájiť jeho najlepšie záujmy, keď podaný návrh implikuje postoj orgánu SPODaSK k prejednávanej veci a zároveň je potrebné zachovať participačné práva maloletého v konaní tak, aby konečné rozhodnutie, ktoré je v kompetencii súdu, skutočne sledovalo najlepší záujem dieťaťa.

Kompetenčný konflikt kolízneho opatrovníka, ktorý zastupuje dieťa a pozície úradu, ktorý má svojou povahou v takejto situácii pomôcť dieťaťu, rodičom, rodine zvládnuť situáciu rozvodu, rozchodu, či inej krízovej resp. ohrozujúcej situácie dieťaťa (zanedbávanie starostlivosti o dieťa, problémy v správaní dieťaťa, ...) nie je správny a v končnom dôsledku sťažuje a negatívne ovplyvňuje plnenie oboch týchto úloh. Napríklad, ak orgán SPODaSK vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka dieťaťa v konaní o nariadení ústavnej starostlivosti a zároveň sa ako orgán SPODaSK snaží vykonávať opatrenia s cieľom sanovať rodinu, dôvera rodičov v orgán SPODaSK býva minimálna. Rodičia počas konaní prijímajú ponúkanú pomoc s nedôverou, výkon funkcie kolízneho opatrovníka považujú za neobjektívny, či dokonca zaujatý. Orgán SPODaSK tak stráca dôveru rodičov, ktorí potom nie sú ochotní a schopní prijať ním indikovanú pomoc.

2.2 Účasť kolízneho opatrovníka /orgánu SPODaSK/iných subjektov na styku dieťaťa s rodičmi

V prípade potreby objektivizácie rozporov, ktoré existujú vo vyjadreniach rodičov k priebehu styku s dieťaťom (napr. v prípade tzv. preberania/odovzdávania dieťaťa) a v prípade potreby uľahčiť adaptáciu dieťaťa na novú situáciu (napr. dlhodobjšie nekontaktovanie sa s jedným z rodičov) môže kolízny opatrovník zvážiť účasť napr. na preberaní/odovzdávaní dieťaťa medzi rodičmi (kolízny opatrovník ani orgán SPODaSK nemá povinnosť urobiť tak na vyžiadanie niektorého z rodičov). Zároveň môže ponúknuť opatrenia orgánu SPODaSK na uľahčenie

³⁶ Rozsudok ESLP vo veci Havelka v. ČR zo dňa 25. júna 2007, č. 23499/06, bod 62.

adaptácie dieťaťa na novú situáciu - v rámci výkonu opatrení SPODaSK. Dieťaťu a rodičom môže byť odporúčaná psychologická pomoc, nácvik rodičovských zručností, resp. opatrenia zamerané na podporu bezpečnej realizácie styku v Centre pre deti a rodiny.³⁷ Ide však o opatrenie, ktoré vychádza z identifikovaných potrieb dieťaťa, a teda zo zhodnotenia situácie dieťaťa a jeho rodiny a možnosti rodičov riešiť danú situáciu. Tieto opatrenia sú súčasťou plánu práce s dieťaťom a jeho rodinou.³⁸

Obe základné situácie v rôznych variáciách môžu nastať aj vtedy, keď v zásade obmedzený styk/resp. „úpravu styku s podmienkami" žiada súd (v praxi zľudovel pojem „asistovaný styk").

2.3 Nedoriešená kontrola výkonu funkcie kolízneho opatrovníka

Vzhľadom na postavenie kolízneho opatrovníka v konaní je kontrola výkonu funkcie problematická. Je možné preveriť (ak funkciu kolízneho opatrovníka vykonáva úrad), či kolízny opatrovník zisťoval pomery a akým spôsobom (napr. v domácnosti), či sa rozprával s dieťaťom, či podal správu, či mal podklady k správe alebo vyjadreniu atď., teda či vykonal to, čo vykonať mal. Nie je ale možné hodnotiť, navyše spätne (napr. v už ukončených konaniach), samotné vyjadrenia kolízneho opatrovníka prezentované pred súdom.

Otázkou je, ako by aktuálne prebiehala kontrola výkonu funkcie kolízneho opatrovníka, ak by ním nebol orgán SPODaSK, ale iná fyzická osoba.

2.4 Námiетка zaujatosti voči kolíznemu opatrovníkovi/ nespokojnosť s postupom/žiadosť o zmenu osoby kolízneho opatrovníka

Aktuálne sa úrady *vysporadúvajú* s námietkami voči kolíznemu opatrovníkovi dvoma spôsobmi:

- ak smeruje námiетка zaujatosti voči konkrétnemu zamestnancovi, ktorý koná za kolízneho opatrovníka – orgán SPODaSK, postup zamestnanca a jeho možnú zaujatosť posúdi príslušný úrad, ktorý podľa zistených skutočností môže zväžiť potrebu zmeny zamestnanca;
- ak smeruje námiетка zaujatosti voči právnickej osobe - úradu, ktorý je uznesením súdu ustanovený za kolízneho opatrovníka, takúto námietku úrad neposudzuje, o námietke rozhoduje súd a stanovisko pre súd k námietke zaujatosti dáva ten orgán štátnej správy, od ktorého ho súd vyžaduje.

³⁷ Na takúto účasť nie je orgán SPODaSK priestorovo ani časovo pripravený ani vhodný. Z tohto dôvodu sa sformoval v rámci centier pre deti a rodiny ambulantný výkon opatrení pre tzv. situácie rodičovských konfliktov.

³⁸ Výkonom odborných metód a práce s rodinou nie je len poskytnutie priestoru a personálu pri styku dieťaťa s rodičom v pravidelných intervaloch, ktorý súd v rozhodnutí ustanoví (navyše v neobmedzenom rozsahu, t. j. do plnoletosti dieťaťa).

2.5 Aplikácia multidisciplinárneho prístupu v súdnych konaniach

(úkony a úlohy kolízneho opatrovníka/orgánu SPODaK)

Východiskovou myšlienkou multidisciplinárneho prístupu je návrat rozhodovania o deťoch do rúk rodičov, ich podpora k spolupráci a prevzatiu rodičovskej zodpovednosti za také usporiadanie starostlivosti o dieťa po rozvode/rozchode, ktoré bude sledovať záujem dieťaťa. Za týmto účelom sú rodičia vedení k spolupráci a k uzavretiu dohody, pričom jedným z benefitov je aj rýchlosť konania, ktorá má zabrániť eskalácii možného rodičovského konfliktu.

V prípadoch „rýchleho“ konania môže dôjsť k situácii, že kolízny opatrovník má zúžený priestor na riadny výkon funkcie, t. j. výkon úloh, ktoré mu prináležia.

Orgán SPODaSK v prípade ustanovenia do funkcie kolízneho opatrovníka začína proces zhodnotenia situácie dieťaťa, určenia potrieb dieťaťa, možností rodičov riešiť situáciu dieťaťa a v prípade potreby intervencie určuje, akú odbornú pomoc je potrebné dieťaťu a rodine zabezpečiť konkrétnymi opatreniami SPODaSK. V prípade potreby zabezpečenia výkonu opatrení SPODaSK ambulantnou alebo terénnou formou v Centre pre deti a rodiny vydáva orgán SPODaSK odporúčanie, na základe ktorého sa opatrenia realizujú, pričom odporúčanie definuje konkrétny typ pomoci a počet hodín.

V prípade, že súd zvažuje zapojenie Centra pre deti a rodiny, akreditovaného subjektu, ÚPSVaR - referátu poradensko-psychologických služieb alebo iných subjektov - odborníkov, alebo v prípadoch autoritatívneho riešenia rodičovských konfliktov zvažuje nariadenie výchovného opatrenia alebo uloženie inej povinnosti, je potrebné v konaní zistiť a zohľadniť akú odbornú pomoc orgán SPODaSK v rodine naplánoval/plánuje, aké opatrenia SPODaSK boli alebo sú vykonávané a hlavne, aké sú reálne možnosti (objektívne/subjektívne) týchto subjektov, napr. ak súd nenariadi výchovné opatrenia, ale odkáže rodiča/rodičov napr. do Centra pre deti a rodiny, nie je to možné zo strany centra zrealizovať bez odporúčania orgánu SPODaSK. Zároveň je potrebné dodať, že Centrá vykonávajú len tie opatrenia, ktoré majú uvedené v programe, resp. na ktoré majú udelenú akreditáciu. To, či dané Centrum vykonáva napr. opatrenia a odborné metódy práce s dieťaťom a jeho rodinou v súvislosti s rozvodom alebo rozchodom rodičov dieťaťa, ako aj informáciu o vyťažnosti Centra má každé Centrum zverejnené v programe na svojom webovom sídle. V prípade, že Centrum nemá výkon niektorých opatrení v programe, tak ich nemôže ani na základe rozhodnutia súdu vykonávať.

3 KOLÍZNE OPATROVNÍCTVO VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ

V rámci spolupráce Európskej siete detských ombudsmánov (ENOC) boli získané informácie o právnej úprave vybraných európskych krajín týkajúcej sa postavenia a zastupovania maloletých detí v súdnom konaní.

3.1 Holandsko

V posledných desaťročiach sa v Holandsku zdôrazňovala požiadavka posilniť právne postavenie maloletých detí. Návrhy na posilnenie nezávislého právneho postavenia maloletých boli, žiaľ, vždy odmietnuté v záujme chrániť maloletých a čo najmenej ich zapojiť do súdnych konaní, v ktorých by mohol vzniknúť konflikt medzi nimi a ich rodičmi. Ako dôvod nerealizovania ďalšieho zlepšovania právneho postavenia maloletých bola uvádzaná aj možnosť osobitného zástupcu. Aj keď sa čoraz častejšie spomína osobitný zástupca, podľa výskumu zameraného na rozhodovanie súdov sa takéto žiadosti tiež pravidelne zamietajú. V Holandsku neexistuje právo, aby maloletí boli zastupovaní osobitným zástupcom, čo možno odvodiť z vnútroštátnych zákonov a nariadení.

3.2 Belgicko

Ak súd rozhodne, že medzi maloletým a jeho rodičmi došlo ku konfliktu záujmov, môže byť ustanovený opatrovník ad hoc, ktorý bude zastupovať záujmy maloletého a bude v jeho mene podávať žalobu/návrh.

Belgicko a Holandsko majú celkom odlišné, avšak prepracované systémy zastupovania maloletého, ktoré sú však zároveň veľmi odlišné od nášho slovenského systému. Zatiaľ čo v Holandsku vykonáva zastupovanie ministerstvom vnútra financovaná súkromná nadácia Nidos, oficiálne poverená vládou na vykonávanie zastúpenia, v Belgicku sa rozhodli pre zmiešaný systém dobrovoľného a profesionálneho zastúpenia, ktorú riadi služba zriadená ministerstvom spravodlivosti. Napriek tomu, že tieto systémy sú veľmi odlišné od slovenského, majú veľa spoločných črt, najmä pokiaľ ide o úlohy a zodpovednosti zástupcov.

Tieto dva systémy zastupovania sú považované za príklady pozitívnej praxe, a to predovšetkým pre fungujúce mechanizmy kontroly kvality výkonu zastupovania, zabehnutú prax spolupráce zástupcov dieťaťa s právnikmi pri riešení právnych aspektov, predovšetkým azylu, pobytov a hľadania vhodného trvalého riešenia.

3.3 Nemecko

Súd má v konaniach, ktoré sa týkajú osoby dieťaťa, povinnosť ustanoviť procesnú pomoc (asistenta), ktorý bude zastupovať záujmy dieťaťa. Ustanovenie procesnej pomoci sa vyžaduje hlavne v prípadoch, keď sa záujmy dieťaťa a jeho zákonného zástupcu výrazne odlišujú, a to v konaniach, kde ide o blaho dieťaťa. Ak súd neurčí procesnú pomoc, je jeho povinnosťou, odôvodniť svoje konanie.

Výber vhodného kandidáta je zodpovednosťou sudcu, dieťa nemá právo ani vplyv na výber kandidáta. Určená procesná pomoc sa stáva stranou zúčastnenou na súdnom konaní a k jeho právam patrí aj nahliadnutie do súdnych spisov. Úlohou procesnej pomoci je informovať dieťa (s prihliadnutím na vek dieťaťa) o predmete konania, o priebehu, o možnom spôsobe ukončenia konania a pod.

Procesný zástupca/asistent nahradil doterajšieho kolízneho opatrovníka v rodinných súdnych konaniach. Pri preťažení súdnictva a nedostatočne kvalifikovanom personále pri vypočutí dieťaťa, sa osvedčila prítomnosť procesného asistenta a to nie len v prípadoch, keď sa jedná o deti. Úloha procesného zástupcu je upravená zákonom.

Vo väčších mestách má rodinný sudca na výber často až z veľkého súboru procesných zástupcov. Táto úzka spolupráca je vítaná hlavne v naliehavých prípadoch, a keď ide o blaho dieťaťa. Je potrebné v tomto kontexte vyzdvihnúť, že profesia procesného zástupcu je upravená ako podnikanie. Z tohto titulu je procesný zástupca ekonomicky závislý na spolupráci so súdom.

3.4 Rakúsko

V civilnom súdnom konaní, v ktorom vystupuje maloletý je v Rakúsku zainteresovaných niekoľko špecializovaných orgánov. Vo väčšine prípadov sú tieto orgány určené najmä na pomoc a podporu maloletých, ich rodín a súdov v rodinnoprávnych veciach. V mimosporových konaniach môžu maloleté deti staršie ako 14 rokov uskutočňovať procesné úkony nezávisle od svojho zákonného zástupcu.³⁹

Podobné kompetencie, ktoré v Slovenskej republike plní orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sú v zmysle Federálneho zákona o sociálnej starostlivosti o deti a mládež (Bundes-Kinder und Jugendhilfegesetz) zverené Úradom pre starostlivosť o deti a mládež (Kinder und Jugendhilfeträger). Úrad môže byť ustanovený ako opatrovník maloletých v konaní, v ktorom nemožno očakávať zastúpenie zákonným zástupcom v záujme dieťaťa alebo v ktorom existuje konflikt záujmov medzi zákonnými zástupcami.⁴⁰ Pri ustanovení opatrovníka majú prednosť príbuzní alebo iné blízke osoby maloletého dieťaťa a súd ich môže poveriť zisťovaním názoru maloletého.

³⁹ § 116a, § 139 ods. 1 AußStrG.

⁴⁰ Pozri napr. § 209 ABGB.

V priebehu konania predstavujú podporu detí aj tzv. *Kinderbeistand*. Ide o pomocníka maloletých, ktorý je sociálnym pracovníkom, špeciálne vyškoleným na zastupovanie detí mladších ako 14 rokov (vo výnimočných prípadoch aj mladších ako 16 rokov) v konaniach, týkajúcich sa starostlivosti a úpravy styku. Súd môže poveriť ako *Kinderbeistand* len osoby určené spolkovým ministerstvom spravodlivosti alebo v jeho mene Agentúrou na podporu súdnictva.

Menovať možno len osoby, ktoré sú vhodné na výkon tejto funkcie, najmä z hľadiska ich zamestnania, ich odborných skúseností s prácou s deťmi a mládežou a ich zaškolením. Úlohou *Kinderbeistand* je informovať maloletého o jeho právnom postavení, oprávneniach a povinnostiach. *Kinderbeistand* poskytuje maloletému informácie o konaní, ktorého je účastníkom. Maloletého podporuje a vystupuje v jeho mene pred súdom.⁴¹ *Kinderbeistand* je oprávnený nahliadať do spisov, byť informovaný o všetkých stretnutiach, byť prítomný na všetkých ústnych pojednávaniach, sprevádzať dieťa pri výsluchu, na doručovanie podaní všetkých účastníkov konania, byť informovaný o výsledku konania.⁴²

Od 1. júla 2014 pôsobí na každom okresnom súde (*Bezirksgerichte*) podporný orgán pre rodinnoprávne veci, tzv. „*Familiengerichtshilfe*“. Ide o interdisciplinárny tím, tvorený sociálnymi pracovníkmi a psychológmi, ktorý pomáha sudcom rozhodujúcim v otázkach rodinného práva pri hľadaní najlepšieho riešenia pre dieťa a jeho rodinu. Ich úlohou je dospieť k dlhodobu udržateľnému riešeniu vhodnému pre konkrétnych účastníkov konania a zlepšiť komunikáciu a spoluprácu v rodine zmierlivým vyriešením veci.⁴³ Súd môže prostredníctvom nich aj zisťovať názor maloletého.⁴⁴

Na začiatku konania môže byť *Familiengerichtshilfe* („rodinná súdna asistencia“) poverená vykonaním tzv. „clearingu“, t. j. preskúmaním a iniciovaním možností a spôsobov dohody v rámci osobného stretnutia a určením hlavných sporných bodov a zdrojov konfliktu. V najpriaznivejšom prípade môže viesť hneď prvé stretnutie priamo k dohode. Ak nie je možné dosiahnuť dohodu okamžite, pomoc *Familiengerichtshilfe* môže ukázať, či sa mediácia, rodinné poradenstvo, výchovné poradenstvo alebo iné podobné opatrenia javia ako sľubné s cieľom dosiahnuť dohodu vo veciach týkajúcich sa výživného a starostlivosti o maloleté dieťa.

Familiengerichtshilfe zisťuje pomery v rodine, má oprávnenie predvolávať a vypočúvať osoby, ktoré môžu poskytnúť informácie o životných podmienkach maloletého dieťaťa a nadväzovať priamy kontakt s dieťaťom.

Cieľom zriadenia *Familiengerichtshilfe* je zlepšiť kvalitu a udržateľnosť riešenia sporov a súdnych postupov a rozhodnutí. Sudcovia by sa mali viac sústrediť na právne aspekty prípadu. Okrem toho sa predchádza konfliktom kompetencií, pretože úlohy sociálneho pracovníka a psychologického prieskumu a riešenia sporov preberá *Familiengerichtshilfe*.⁴⁵

⁴¹ § 104a ods. 1 AußStrG.

⁴² § 104a ods. 3 AußStrG.

⁴³ § 106a - § 106c AußStrG.

⁴⁴ § 105 ods. 1 AußStrG.

⁴⁵ Bližšie pozri:

https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/obsorge/Seite.234002.html

3.5 Česká republika

V Českej republike sú menované opatrovníkom dieťaťa najčastejšie obecné úrady s rozšírenou pôsobnosťou, z dôvodu ich postavenia orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, Úrad pre medzinárodnoprávnu ochranu detí (ÚMPOD) alebo advokáti. Dieťa je plnohodnotným účastníkom konania a v konaniach, v ktorom ho nemôžu zastupovať primárni zákonní zástupcovia je zastúpené kolíznym opatrovníkom. V prípade medzinárodného prvku je ÚMPOD vždy ustanovený ako opatrovník dieťaťa.

Úlohou opatrovníka je najmä:

- procesne zastupovať dieťa (podávať návrhy, odvolania, vyjadrovať sa k úkonom rodičov, ...),
- prezentovať želania a názory dieťaťa,
- hájiť najlepší záujem dieťaťa (nemusí byť zhodný so záujmami rodičov a ani s vysloveným želaním dieťaťa),
- spolupracovať s oboma rodičmi a zisťovať ich stanoviská,
- spolupracovať s dieťaťom a ak je to možné vhodne informovať dieťa o súdnom konaní, vysvetľovať možné dopady rozsudku na ďalší život dieťaťa.

Česká právna úprava reflektovala na rozsudok ESLP vo veci Havelka proti Českej republike a v § 469 ods. 1 a 2 Zákona o zvláštných řízeních soudních: „*Dieťa je v konaní zastúpené opatrovníkom, ktorého súd pre konanie vymenuje. Opatrovníkom súd vymenuje spravidla orgán sociálno-právnej ochrany detí. Opatrovníkom nemožno vymenovať orgán sociálno-právnej ochrany detí, ktorý podal návrh na začatie konania.*“ V zmysle uvedenej právnej úpravy je v Českej republike možné ustanoviť za kolízneho opatrovníka, ktorúkoľvek osobu, ktorá by sa vzhľadom na povahu konania a najlepší záujem dieťaťa javila ako vhodná. Pojem „spravidla“ síce evokuje, že ustanovenie orgánu sociálno-právnej ochrany detí bude prvou voľbou súdu pri ustanovení kolízneho opatrovníka, pri zvážení všetkých okolností konkrétnej veci súd však môže rozhodnúť aj inak.

3.6 Chorvátsko

Dieťa je účastníkom konania, v ktorom sa rozhoduje o výkone starostlivosti rodiča a o osobnom vzťahu dieťaťa k rodičovi, ako aj o výživnom na dieťa bez ohľadu na to, či dieťa dalo na toto konanie podnet. V tomto konaní dieťa zastupuje osobitný opatrovník ustanovený na toto konanie. V roku 2014 bolo v Chorvátsku zriadené Stredisko špeciálnej kurately, ktoré pri výkone verejnej moci zastupuje v konaní pred súdmi a inými orgánmi deti.

4 NAVRHOVANÉ POSTUPY PRE SÚDNE KONANIE V RÁMCI SÚČASNEJ LEGISLATÍVY V SÚVISLOSTI S KOLÍZNYM OPATROVNÍCTVOM

Podľa § 117 CMP: „**Ak treba**, aby za maloletého konal opatrovník, súd na návrh ustanoví za opatrovníka **najmä blízku osobu** maloletého, u ktorej je predpoklad, že bude konať v záujme maloletého, ak s ustanovením súhlasí. **Inak** ustanoví za opatrovníka orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.“

V rámci platnej legislatívy je možné vnímať tri roviny § 117 CMP, ktoré by súd mal zohľadniť v postupnosti, aká vyplýva z tohto zákonného ustanovenia:

- a) potrebnosť a dôvodnosť ustanoviť KO,
- b) priorita blízkej osoby maloletého,
- c) sekundárne postavenie orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

4.1 Potrebnosť, dôvodnosť ustanoviť kolízneho opatrovníka

Z § 117 CMP vyplýva, že súd ustanoví maloletému dieťaťu v konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloletých opatrovníka „**ak treba**“, aby za maloletého konal. Z tohto dôvodu je potrebné zodpovedať otázku: Kedy dieťaťu nie je potrebné ustanoviť opatrovníka?

4.1.1 Ak ho môže zastupovať zákonný zástupca

Ide o situácie, keď je zákonný zástupca spôsobilý maloleté dieťa zastupovať a neexistuje žiadny vážny dôvod, pre ktorý by zákonný zástupca nemohol maloleté dieťa zastupovať (§ 31 ods. 3 ZR). Osobitne je pritom upravená kolízia záujmov medzi zákonným zástupcom a zastúpeným, resp. medzi osobami zastúpenými tým istým zákonným zástupcom.

Kolíziu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom upravuje ust. § 31 ods. 2 ZR odlišne od všeobecnej úpravy § 30 OZ. Žiadny z rodičov nemôže zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by **mohlo dôjsť k rozporu záujmov** medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom. Prísnejšia právna úprava vo vzťahu zastúpenia maloletého dieťaťa jeho rodičmi upravuje už samotnú potencialitu kolízie záujmov ako prekážku možnosti zastupovať maloleté dieťa.

V ostatných prípadoch zákonného zastúpenia maloletého dieťaťa (napr. ak má dieťa ustanoveného poručníka) sa pri posudzovaní kolízie záujmov medzi zákonným zástupcom a zastúpeným alebo kolízie záujmov tých, ktorých zastupuje ten istý zákonný zástupca vychádza zo všeobecnej úpravy Občianskeho zákonníka (§ 30 OZ). To znamená, že súd ustanoví kolízneho opatrovníka len v prípade existujúcej, nielen potenciálnej kolízie záujmov.

Konaniami, v ktorých zákonný zástupca môže zastupovať maloleté dieťa, pretože je na to spôsobilý, nebráni mu závažná prekážka a ani kolízia záujmov, môžu byť napríklad konania o schválenie právneho úkonu, kde zákonný zástupca nie je účastníkom právneho úkonu, ktorý sa má schváliť a nemá priamy, ani nepriamy vlastný záujem na uskutočnení tohto právneho úkonu (darovanie zo strany starých rodičov a pod.). Ďalej to môže byť konanie o uložení výchovného opatrenia nie pobytového charakteru (napomenutie dieťaťa). V týchto konaniach môže byť navrhovateľom aj orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. V uvedenej situácii, ak by mal byť orgán SPODaSK účastníkom konania ako navrhovateľ a zároveň by mal byť aj zástupcom maloletého dieťaťa ako účastníka konania, ide o nežiaduce kumulovanie kompetencií orgánu SPODaSK, a preto nie je procesne správne ho ustanovovať za kolízneho opatrovníka. Vždy však odporúčame vysoký prah citlivosti, či medzi rodičmi vzájomne nie je ani len potenciálna kolízia, resp. vo vzťahu k dieťaťu a teda či dokážu dieťa nestranné zastupovať. Ak má súd za to, že uvedené požiadavky na osoby rodičov nie sú splnené, je v najlepšom záujme dieťaťa ustanoviť mu kolízneho opatrovníka.

4.1.2 Ak sa dieťa môže a chce zastupovať samé

V súčasnej dobe nie je možné nájsť zhodu odbornej verejnosti vo veci procesnej spôsobilosti maloletých detí. Sú názory, že maloleté dieťa má od istého veku, po individuálnom posúdení, procesnú spôsobilosť a teda, že sa dokáže v konaní zastupovať samé, ak zároveň prejaví vôľu v konaní aktívne samé vystupovať.

Časť sudcov však poukazuje na súčasné platné a účinné znenie § 31 ods. 2 Zákona o rodine a § 117 CMP s tým, že podľa nich to nie je ani teoreticky možné. Podľa § 31 ods. 2 ZR totiž: „Žiadny z rodičov nemôže zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom; v takom prípade **súd ustanoví** maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať (ďalej len „kolízny opatrovník“).“ Z toho by vyplývalo, že v každom takomto prípade súd musí ustanoviť kolízneho opatrovníka, nemá na výber.

Primárnu pozornosť je však potrebné venovať ustanoveniu § 31 ods. 1 ZR, ktoré uvádza: „Rodičia zastupujú maloleté dieťa pri právnych úkonoch, na ktoré nie je spôsobilé.“ S ohľadom na § 9 Občianskeho zákonníka je zrejmé, že aj maloleté dieťa má spôsobilosť na určité právne úkony. Maloletí majú spôsobilosť na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku. Na tieto právne úkony sú deti spôsobilé samé, z tohto dôvodu sa § 31 ods. 1 ZR neuplatní a teda je vylúčená aj aplikácia § 31 ods. 2 ZR. Od posúdenia hmotnoprávnej spôsobilosti maloletého následne závisí aj vyhodnotenie jeho procesnej spôsobilosti, s poukazom na § 67 CSP, ktorý uvádza: „Každý môže pred súdom samostatne konať v rozsahu, v akom má spôsobilosť na právne úkony.“

Vzhľadom k tomu, že nie je možné nájsť konsenzus je vhodné, aby súd maloletému dieťaťu vždy ustanovil kolízneho opatrovníka. S výnimkou prípadov, kedy maloletému zákon priamo priznáva plnú procesnú spôsobilosť (napr. konanie o povolenie uzavrieť manželstvo).

V konečnom dôsledku je však posúdenie procesnej spôsobilosti dieťaťa v kontexte jeho hmotnoprávnej spôsobilosti na právne úkony úlohou zákonného sudcu.

4.2 Blízka osoba

Blízkou osobou je podľa § 116 OZ „*príbuzný v priamom rade, súrodenec a manžel; iné osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom sa pokladajú za osoby sebe navzájom blízke, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako vlastnú ujmu.*“ Dôvodová správa k CMP rozvíja, že osobe, ktorá môže vykonávať funkciu opatrovníka dieťaťa v konaní má dieťa dôverovať. Súd môže konkrétnu fyzickú osobu ustanoviť za opatrovníka za splnenia týchto podmienok:

- bol **podaný návrh** na ustanovenie konkrétnej osoby (v tejto súvislosti je potrebné si uvedomiť, že aj návrh dieťaťa, ktorému má byť opatrovník ustanovený, môže byť relevantným podkladom pre rozhodnutie, pokiaľ súd vyhodnotí, že dieťa je spôsobilé s poukazom na § 67 CSP a § 9 OZ na podanie takéhoto návrhu),
- táto osoba **vyjadrí súhlas** s ustanovením za opatrovníka,
- ide o osobu blízku – blízkou osobou nie je nevyhnutne potrebné rozumieť len inštitút v zmysle § 116 Občianskeho zákonníka. Blízkou osobou, ktorá bude konať v najlepšom záujme dieťaťa môže byť aj osoba, ktorej dieťa dôveruje a má k nej vytvorený blízky vzťah⁴⁶ (napr. učiteľ, tréner, plnoletý kamarát/kamarátka a pod.),
- je predpoklad, že táto osoba bude konať v záujme dieťaťa,
- záujmy tejto osoby sa nesmú stretať so záujmami dieťaťa, prípadne niektorého z rodičov,
- dieťa, ktoré je schopné vyjadriť svoj názor, s ustanovením navrhovanej osoby za opatrovníka súhlasí.

Zo znenia § 117 CMP jednoznačne vyplýva kaskádovitý výber kolízneho opatrovníka, prax je však rovnaká ako pred účinnosťou CMP a takmer výlučne sa ustanovuje za kolízneho opatrovníka orgán SPODaSK.

Práve vo väčšom akcente na participačné práva dieťaťa je na mieste, aby súdy pri ustanovovaní opatrovníka maloletému dieťaťu uprednostňovali blízku osobu pred orgánom SPODaSK. V rámci legislatívnych vízií, ale aj aktuálnej súdnej praxe reflektujúcej najlepší záujem dieťaťa, nie je na mieste, aby bol súd výlučne pasívnym vo vzťahu k podaniu návrhu na ustanovenie potenciálne vhodnej blízkej osoby za opatrovníka maloletého. V zmysle doterajšej praxe účastníci konania nemajú vedomosť o takejto možnosti, a je zrejmé, že ani advokáti o tomto nemajú všetky relevantné vedomosti, prípadne o tejto možnosti pri podaní návrhu v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých ani neuvažujú. Informovanosť verejnosti, aj tej právnickej, napríklad v rámci lokálnej spolupráce pri multidisciplinárnom prístupe v rodinnoprávnej agende by prispelo k ustanoveniu blízkej osoby ako primárnej možnosti podľa § 117 CMP.

⁴⁶ PAVELKOVÁ, B. § 117 Opatrovník dieťaťa. In: SMYČKOVÁ, R. a kol. Civilný mimosporový poriadok. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 455.

Je zrejmé, že pre súd je časovo náročnejšie kontaktovať rodičov alebo aj samotné dieťa, ktorí by navrhli blízku osobu ako kolízneho opatrovníka. Je to však cesta, ktorá je s dôrazom na participatívne práva dieťaťa a dôslednosť pri dodržiavaní § 117 CMP žiaduca.

V prípadoch názorovej zhody a očakávanej rodičovskej dohody sa javí ako najvhodnejšie, rodičov vyzvať, aby spoločne uviedli osobu, ktorá môže v konaní plniť funkciu KO a zabezpečili jej súhlas. Takáto osoba bude následne ustanovená ako KO a bude aj prizvaná na informatívne stretnutie v rámci MDP. Tento postup súdu reprezentuje ústretovosť a poskytuje dôveru v rodičovskú zodpovednosť kompetentných rodičov.

V iných typoch konania dávame na zváženie formálny postup súdu – t. j. vyzvať oboch rodičov a určiť im lehotu na podanie návrhu na ustanovenie blízkej osoby ako opatrovníka dieťaťa, po ktorej márnom uplynutí, bude dieťaťu ustanovený orgán SPODaSK.

Zároveň je potrebné podotknúť, že nie je potrebný súhlas a zhoda oboch rodičov na osobe KO. Je na súde, aby po predložení návrhu prehodnotil vhodnosť navrhovanej osoby – a to predovšetkým, či ide o blízku osobu, či je predpoklad, že bude konať v záujme dieťaťa bez ohľadu na rodičov a či maloletý, ktorý si dokáže vytvárať vlastné názory, s navrhovanou osobou súhlasí.

4.3 Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Hoci súdna prax na 99% preferuje ustanovenie orgánu SPODaSK ako opatrovníka maloletého dieťaťa, ako bolo uvedené vyššie, zámerom zákonodarcu bolo uprednostniť blízku osobu maloletého, a až subsidiárne, ak takej osoby niet, konať s orgánom SPODaSK. Zároveň je nevyhnutné opätovne poukázať na vyššie uvádzaný kompetenčný konflikt orgánu SPODaSK, ktorý môže vyústiť až do jeho „trojrolovosti“ ako navrhovateľa a teda účastníka konania – ako kolízneho opatrovníka maloletého dieťaťa – ako orgánu SPODaSK pri výkone vlastných kompetencií.

Európsky súd pre ľudské práva vo veci Havelka proti Českej republike, keď posudzoval konanie v ČR, v rámci ktorého orgán SPODaSK podal návrh na umiestnenie 3 maloletých detí do ústavnej výchovy, pričom bol v tomto konaní ustanovený ako KO týchto maloletých detí, okrem iného v rozhodnutí konštatoval: „Súd považuje za poľutovaniahodné, že orgán sociálno-právnej ochrany, ktorý podal návrh na zverenie detí do ústavnej výchovy, bol ustanovený opatrovníkom dotknutých sťažovateľov.“ Ako už bolo uvedené v rámci prieskumu zahraničných právnych úprav v kapitole 3, II. časti Metodiky, český zákonodarca reagoval na rozsudok ESĽP právnou úpravou § 469 ods. 1 a 2 Zákona o zvláštných řízeních soudních: „Dieťa je v konaní zastúpené opatrovníkom, ktorého súd pre konanie vymenuje. Opatrovníkom súd vymenuje spravidla orgán sociálno-právnej ochrany detí. Opatrovníkom nemožno vymenovať orgán sociálno-právnej ochrany detí, ktorý podal návrh na začatie konania.“ V zmysle uvedenej právnej úpravy je v Českej republike možné ustanoviť za kolízneho opatrovníka, ktorúkoľvek osobu, ktorá by sa vzhľadom na povahu konania a najlepší záujem dieťaťa javila ako vhodná. Pojem „spravidla“ síce evokuje, že ustanovenie orgánu sociálno-právnej ochrany detí bude prvou voľbou súdu pri ustanovení kolízneho opatrovníka, pri zvážení všetkých okolností konkrétnej veci, súd však môže rozhodnúť aj inak.

Je dôvodné zdôrazniť, že orgán SPODaSK by s ohľadom na judikatúru ESĽP nemal vykonávať funkciu kolízneho opatrovníka, pokiaľ podáva návrh na začatie konania. Zároveň je na zvážanie, či aj podanie podnetu nediskvalifikuje orgán SPODaSK z možnosti ustanoviť ho za kolízneho opatrovníka, keďže v takýchto prípadoch v rodine zasahuje dlhšiu dobu práve ako orgán SPODaSK v rámci výkonu vlastných kompetencií podľa zákona o sociálnoprávnej ochrane detí so svojimi špecifickými funkciami.

ZÁVER

Metodika je v podmienkach Slovenskej republiky prvým dokumentom, ktorý má priblížiť problematiku realizácie participačných práv maloletého dieťaťa. Súdny sú v konaniach vo veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa kľúčovým prvkom, nemali by sa preto svojej kompetencie pri realizácii participačných práv vzdávať a prenášať ju na iné subjekty, najmä na kolízneho opatrovníka. Navrhované postupy predstavujú pre súdne konanie možnosti uvažovania a najmä samotnej aplikácie participačných práv. Metodika obsahuje list pre rodičov v súvislosti s participačnými právami detí. Nie je zriedkavosťou, že rodičia nechcú alebo nevedia svoje deti informovať o prebiehajúcom konaní, a to ani v prípadoch, ak sa rodina rozpadá. Okrem listu rodičom sú vytvorené letáky určené pre deti. Inšpiráciou pri kreovaní letákov boli skúsenosti zo zahraničia, z ktorých vyplýva, že forma letákov je jednou z možných ciest naplňovania participačných práv dieťaťa pri prezumpcii, že sa dieťa s obsahom letáka riadne oboznámi. Leták zároveň oboznamuje dieťa s jeho základnými právami a možnosťami obrátiť sa na kompetentné subjekty pri riešení vzniknutej situácie, ktorá viedla k začatiu súdneho konania.

Zo súdnej praxe vyplýva, že zisťovanie názoru maloletých detí je pre mnohé súdy stále problematické a prebieha viac menej na intuitívnej báze, preto Metodika obsahuje aj odporúčania vo veci prístupu sudcu k realizácii zisťovania názoru dieťaťa. Poskytuje súdom návod, akým spôsobom môžu prakticky zlepšiť realizáciu práva dieťaťa byť nielen pasívnym objektom, ale plnohodnotným subjektom súdneho konania.

Zámerom projektu bolo popísať aktuálnu situáciu z pohľadu legislatívnych východísk a praxe konajúcich orgánov a následne navrhnúť riešenia identifikovaných problémov vo forme odporúčaní. Možno predpokladať, že najmä kolízne opatrovníctvo bude musieť prejsť v nasledujúcich rokoch zmenami aj v rámci právnej úpravy. Všeobecne však platí, že k zmene právnych predpisov by sa malo pristúpiť až vtedy, ak alternatívne riešenia neprinesú žiadané zlepšenie uplatňovania dotknutých inštitútov v praxi.

V súvislosti s postavením dieťaťa v súdnom konaní je osobitne dôležité jeho zastúpenie. Z tohto dôvodu sa Metodika venuje aj aktuálnej právnej úprave kolízneho opatrovníctva, pomenovaniu praktických problémov spojených s výkonom funkcie kolízneho opatrovníctva a identifikácii možných prístupov k ustanovovaniu kolízneho opatrovníka maloletému dieťaťu za súčasnej právnej úpravy.

Na rozdiel od právnej úpravy participačných práv sa dlhodobo ukazuje ako neudržateľná právna úprava kolízneho opatrovníctva. Je dôležité, aby MS SR a MPSVaR SR spoločne začali pripravovať zmenu, ktorá by korešpondovala so zmenami spoločnosti, vývojom rodinnoprávnej agendy ako celku a ktorá by zodpovedala potrebe zabezpečenia efektívnej, kvalifikovanej a systémovej ochrany práv maloletého dieťaťa v súdnom konaní. Najmä je potrebné uvažovať o rozšírení osôb, ktoré by mohli dieťa v konaní zastupovať. Mohlo by ísť o osobitný inštitút opatrovníctva

nenaviazaný na orgán SPODaSK, napríklad osobitný úrad, prípadne osobitne vyčlenená pozícia na súde. Je možné uvažovať o rozšírení okruhu subjektov, ktoré môžu pôsobiť ako opatrovník aj o osoby poskytujúce sociálne služby z úrovne samospráv. Vo svete fungujú tzv. detskí advokáti, ktorých funkciu v našich podmienkach by mohlo prevziať Centrum právnej pomoci. Možností, o ktorých sa dá uvažovať je viacero, isté však je, že budúcou legislatívnou víziou v tejto oblasti by malo byť vytvorenie takého systému sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a jeho zastúpenia, ktorý nebude zaťažovaný potenciálnym kompetenčným konfliktom, bude v najlepšom záujme dieťaťa a bude reprezentovať modernú rodinnoprávnu justíciu plne akcentujúcu participačné práva detí.

PRÍLOHY

Príloha č. 1 „Informačný leták podľa § 116 CMP – tzv. „**Info**“ leták

⇒ veková kategória **7 až 10** rokov

Príloha č. 2 Leták obsahujúci základný rozsah informácií, ktoré oboznamujú dieťa o tom, čo ho čaká na súde, keď sa zisťuje jeho názor podľa § 38 CMP – tzv. „**Ideš na súd**“ leták.

⇒ veková kategória **7 až 10** rokov

Príloha č. 3 „Informačný leták podľa § 116 CMP – tzv. „**Info**“ leták

⇒ veková kategória **11 až 14** rokov

Príloha č. 4 Leták obsahujúci základný rozsah informácií, ktoré oboznamujú dieťa o tom, čo ho čaká na súde, keď sa zisťuje jeho názor podľa § 38 CMP – tzv. „**Ideš na súd**“ leták.

⇒ veková kategória **11 až 14** rokov.

Príloha č. 5 „Informačný leták podľa § 116 CMP – tzv. „**Info**“ leták

⇒ veková kategória **15 a viac** rokov

Príloha č. 6 Leták obsahujúci základný rozsah informácií, ktoré oboznamujú dieťa o tom, čo ho čaká na súde, keď sa zisťuje jeho názor podľa § 38 CMP – tzv. „**Ideš na súd**“ leták.

⇒ veková kategória **15 a viac** rokov

Príloha č. 7 **List Participačné práva**

Príloha č.1 „INFO“ leták – veková kategória 7 - 10 rokov

Ahoj

Volám sa
a som Tvoja sudkyňa / sudca.

Na súde prebieha konanie,
ktoré sa Ťa týka.

Môžeš mi napísať:

Tvoj súd je

Nezabudni napísať svoje
meno a priezvisko.

Môžeš povedať,
ako sa cítiš.

Na súde Ťa
zastupuje:

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

MÁŠ PRÁVO VEDIET...

Niekedy sa v živote
udejú veci, ktoré
ovplyvnia našu rodinu.

O niektorých veciach
musí rozhodnúť súd.
Stáva sa to.

Rozhodneme v Tvojom
najlepšom záujme.

Vek: 7 – 10

i

Ak o Tvojej rodine,
alebo o Tebe
rozhoduje súd:

Máš právo o tom vedieť.

Môžeš sa pýtať, ak budeš
potrebovať niečo vysvetliť.

Môžeš povedať, čo si myslíš, či súhlasíš,
alebo nesúhlasíš s tým, čo sa deje.

Svoj názor
môžeš zmeniť.

Ako súd rozhodol vo veciach,
ktoré sa Ťa týkajú, sa dozvieš.

Sme tu
pre Teba.

**Ak sa cítiš nepríjemne, alebo
ak chceš hovoriť o svojich
pocitoch, hovor o tom.**

PÝTAJ SA...

... ak nerozumieš, potrebuješ
informácie alebo sa cítiš neisto.

Pomôžu Ti:

- rodičia, babka, dedko, brat, sestra alebo niekto iný z rodiny, učiteľ/ka alebo iní ľudia, ktorých máš rád/a;
- sudca alebo sudkyňa;
- Tvoj zástupca/zástupkyňa na súde, ktorý/á je tam namiesto Teba;
- školský psychológ/psychologička alebo tvoja obľúbená učiteľka či učiteľ.

Príloha č.2 „IDEŠ NA SÚD“ leták – veková kategória 7 - 10 rokov

Chceš vedieť, ako to na súde prebieha? Chceš povedať, ako sa máš a ako sa cítiš?

Chceš vedieť viac?
Kontaktovať nás môžeš:

Môžeš sa o tom porozprávať...

- ... s nami na súde...
- ... s Tvojím zástupcom/Tvojou zástupkyňou na súde...
- ... s rodičmi alebo niekým iným, komu dôveruješ a koho dobre poznáš...

MÁŠ PRÁVO VYJADRIŤ SA

Niekoľko informácií, ktoré Ti pomôžu...

Všetci sa nejako cítime a je to tak stále.
Je dôležité, aby si o tom, ako sa máš, hovoril/hovorila.

Ak potrebuješ pomoc, požiadaj dospelého, ktorému dôveruješ.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Vek: 7 – 10

Toto Ťa čaká, keď prídeš k nám na súd.

Niekedy je dôležité prísť priamo na súd a stretnúť sa s pánom sudcom alebo pani sudkyňou. Ty sám/sama si môžeš vybrať človeka, ktorému dôveruješ a ktorý Ťa bude na súde sprevádzať.

Na súde môžu byť pri stretnutí so sudcom alebo sudkyňou prítomní aj iní ľudia. Sú tam preto, aby Ti pomohli, chránili Ťa a počúvali Ťa. Postarajú sa o to, aby si vedel/vedela, čo sa deje, čo je nové a aby si tomu porozumel/porozumela.

Je dôležité úprimne odpovedať na otázky a povedať, čo si praješ, čo si myslíš, ako sa cítiš a ako sa máš. Ak nejakej otázke nebudeš rozumieť, môžeš požiadať, aby otázku zopakovali alebo Ti ju vysvetlili. Ak si neskôr budeš o niečom, na čo sa Ťa už pýtali, myslieť niečo iné, môžeš to povedať. Je tiež veľmi dôležité vedieť, že nemusíš povedať vôbec nič, ak nebudeš chcieť. Počas rozhovoru so sudcom s tebou nebudú tvoji rodičia.

Pán sudca alebo pani sudkyňa si to, čo hovoríš a čo si myslíš vypočuje. Môžeš nám povedať, či chceš, aby sa to dozvedeli aj Tvoji rodičia. Môžeš ale povedať aj to, že nechceš, aby to vedeli.

Budeme robiť všetko preto, aby si sa cítil/cítila dobre a v bezpečí. Ak budeš cítiť únavu, môžeš požiadať o prestávku.

Ime tu pre Teba.

Hovoriť so sudcom alebo sudkyňou je zriedkavé a možno ideš na súd prvýkrát. Môžeš sa cítiť inak, ako doteraz. Môžeš mať radosť, cítiť smútok, báť sa, hnevať sa, byť prekvapený/a... A je to tak v poriadku.

Príloha č.3 „INFO“ leták – veková kategória 11 - 14 rokov

Ahoj

Volám sa
a som Tvoja sudkyňa/Tvoj sudca.

**Na súde prebieha konanie,
ktoré sa Ťa týka.**

Môžeš mi napísať:

Tvoj súd je
Nezabudni napísať svoje
meno a priezvisko.
.... P..../202...

**Môžeš povedať,
ako sa cítiš.**

**Na súde Ťa
zastupuje:**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

MÁŠ PRÁVO NA INFORMÁCIE

Niekedy sa v živote udejú veci, ktoré ovplyvnia našu rodinu.

O niektorých veciach musí rozhodnúť súd. Stáva sa to.

Rozhodneme v Tvojom najlepšom záujme.

Vek: 11 – 14

**Ak o Tvojej rodine,
alebo o Tebe
rozhoduje súd:**

1. **Máš právo vedieť, že prebieha
súdne konanie, ktoré sa Ťa týka.**
2. **Máš právo na jasné, zrozumiteľné
a včasné informácie od súdu.**
3. **Máš právo sa pýtať, vyjadriť svoj názor,
súhlas alebo nesúhlas s návrhmi alebo názormi iných.**
4. **Máš právo zmeniť
svoj názor.**

**Máš právo dozvedieť sa informácie
o výsledku súdneho konania.**

**Sme tu
pre Teba.**

Ak sa necítiš príjemne, alebo
chceš hovoriť o svojich pocitoch,
hovor o tom.

Pýtaj sa...

... ak nerozumieš, potrebuješ
informácie alebo sa cítiš
neisto.

Pomôžu Ti:

- rodičia alebo blízke osoby;
- zamestnanci/zamestnankyne súdu;
- zamestnanci/zamestnankyne Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny;
- školský psychológ/psychologička;
- psychológ/psychologička v Centre poradenstva a prevencie.

Príloha č.4 „IDEŠ NA SÚD“ leták – veková kategória 11 - 14 rokov

Ak potrebuješ viac informácií o tom, ako to na súde prebieha...

Potrebuješ viac info?

Kontaktovať nás môžeš:

... môžeš sa o tom porozprávať...

... s nami na súde...

... s Tvojím zástupcom/Tvojou zástupkyňou na súde...

... s rodičmi alebo s osobou, ktorá Ťa na súde sprevádza...

Máš právo na informácie, máš právo vedieť jasne, zrozumiteľne a počas celého konania, čo sa deje.

Ak potrebuješ pomoc, neboj sa o ňu požiadať.

AK SA NECÍTIŠ PRÍJEMNE, V BEZPEČÍ, MÁŠ OBAVY, ALEBO POTREBUJEŠ HOVORIŤ O SVOJICH POCITOCH,

... Hovor o tom.

Sme tu pre Teba.

MÁŠ PRÁVO VYJADRIŤ SVOJ NÁZOR

Niekoľko informácií, ktoré Ťi pomôžu...

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Vek: 11 – 14

Toto Ťa čaká, keď prídeš k nám na súd.

Nikdy sa nestane, aby si na súd išiel sám/sama. V konaní na súde Ťa zastupuje dospelá osoba. Môžeš povedať súdu svoje želanie o tom, kto by Ťa mal zastupovať. Na súde Ťa môže sprevádzať aj iná osoba, ktorej dôveruješ, bez ohľadu na to, kto Ťa v konaní zastupuje (blízka osoba, sociálny pracovník, psychológ...).

Byť účastníkom/účastníčkou súdneho konania, hovoriť so sudcom alebo inými dospelými osobami o Tvojej situácii či situácii vo vašej rodine nie je bežné. Môžeš preto cítiť rôzne pocity, i tie, ktoré sa Ťi budú zdať neobvyklé, možno až divné.

Dobré vedieť:

- Máš právo byť vypočutý/á, vyjadriť svoj názor, súhlas či nesúhlas s návrhmi a názormi iných.
- Ak nejakej otázke nebudeš rozumieť, môžeš požiadať, aby Ťi ju zopakovali.
- Je dôležité hovoriť otvorene, povedať, čo si praješ, čo si myslíš, ako sa cítiš.
- Môžeš zmeniť svoj názor.
- Máš právo sa nevyjadriť, nemusíš povedať vôbec nič.
- Ak budeš cítiť únavu, môžeš požiadať o prestávku.
- Máš právo na ochranu a pomoc.
- Dospelí sa k Tebe majú správať predovšetkým ako k rovnocennému človeku, slušne a rešpektovať Ťa.

Súd Tvoje názory a práva rešpektuje.

Pamätaj, že:

- Naše pocity nás chránia a niekedy nám život uľahčujú, niekedy naopak komplikujú.
- Pocity prichádzajú bez toho, aby sme ich príchod vedeli plne ovplyvniť. Je to úplne prirodzené.
- Vieš sa rozhodnúť, čo so svojimi pocitmi urobíš a ako sa budeš správať (Je fajn, ak o nich môžeš niekomu povedať. Vypustiť ich ako „paru z hrnca“, a to Ťi môže pomôcť v tom, čo prežíváš a čo cítiš.)
- O pocitoch pomáha hovoriť, ako aj požiadať o pomoc, ak si s nimi nevieš poradiť.
- Emócie by nás nemali ovládať, my naopak potrebujeme ovládať ich.

Záleží nám na tom, aby si sa cítil v bezpečí.

- Celý rozhovor sa nahráva.
- Môžeš ale povedať, čo si želaš, aby sa s tým, čo povieš ďalej dialo (napr. aby nahrávku zo súdu nepočuli Tvoji rodičia alebo iné osoby).

Príloha č.5 „INFO“ leták – veková kategória 15 +

Ahoj

Volám sa
a som Tvoja sudkyňa/Tvoj sudca.

**Na súde prebieha konanie,
ktoré sa Ťa týka.**

Môžeš mi napísať:

Tvoj súd je

Nezabudni napísať svoje
meno a priezvisko.
.... P /202 ..

**Môžeš povedať,
ako sa cítiš.**

**Na súde Ťa
zastupuje:**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

MÁŠ PRÁVO NA INFORMÁCIE

Vek: 15+

Niekedy sa v živote
udejú veci, ktoré
ovplyvnia našu rodinu.

O niektorých veciach
musí rozhodnúť súd.
Stáva sa to.

Rozhodneme v Tvojom
najlepšom záujme.

**Ak o Tvojej rodine,
alebo o Tebe
rozhoduje súd:**

1. **Máš právo vedieť, že prebieha
súdne konanie, ktoré sa Ťa týka.**
2. **Máš právo na jasné, zrozumiteľné
a včasné informácie od súdu.**
3. **Máš právo sa pýtať, vyjadriť svoj názor, súhlas
alebo nesúhlas s návrhmi alebo názormi iných.**
4. **Máš právo zmeniť
svoj názor.**

**Máš právo dozvedieť sa informácie
o výsledku súdneho konania.**

**Sme tu
pre Teba.**

Ak sa necítiš príjemne, alebo
chceš hovoriť o svojich pocitoch,
hovor o tom.

Pýtaj sa...
... ak nerozumieš, potrebuješ
informácie alebo sa cítiš
neisto.

Pomôžu Ti:

- rodičia alebo blízke osoby;
- zamestnanci/zamestnankyne
súdu;
- zamestnanci/zamestnankyne
Úradu práce, sociálnych vecí
a rodiny;
- školský psychológ/psychologička;
- psychológ/psychologička v Centre
poradenstva a prevencie.

Príloha č.6 „IDEŠ NA SÚD“ leták – veková kategória 15 +

Chceš vedieť, ako to na súde prebieha? Chceš povedať, ako sa máš a ako sa cítiš?

Chceš vedieť viac?
Kontaktovať nás môžeš:

Môžeš sa o tom porozprávať...

... s nami na súde...

... s Tvojím zástupcom/Tvojou zástupkyňou na súde...

... s rodičmi alebo niekým iným, komu dôveruješ a koho dobre poznáš...

Máš právo na jasné, zrozumiteľné a včasné informácie od súdu počas celého konania.

Ak potrebuješ pomoc, požiadaj osobu, ktorej dôveruješ.

Ak sa necítiš príjemne, v bezpečí, máš obavy, alebo potrebuješ hovoriť o svojich pocitoch...

... HOVOR O TOM.

MÁŠ PRÁVO VYJADRIŤ SVOJ NÁZOR

Niekoľko informácií, ktoré Ti pomôžu ...

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Vek: 15+

Toto Ťa čaká, keď prídeš k nám na súd.

Nikdy sa nestane, aby si na súd išiel sám/sama. V konaní na súde Ťa zastupuje dospelá osoba. **Môžeš povedať súdu svoje želanie o tom, kto by Ťa mal zastupovať.** Na súde Ťa môže sprevádzať aj iná osoba, ktorej dôveruješ, bez ohľadu na to, kto Ťa v konaní zastupuje (blízka osoba, sociálny pracovník, psychológ...).

Byť účastníkom/účastníčkou súdneho konania nie je bežná situácia, s ktorou sa pravidelne stretávame. Je to mimoriadna situácia pre všetkých zúčastnených, najmä pre mladého človeka a môžeme cítiť rôzne emócie.

Dobré vedieť:

- Máš právo byť vypočutý/á, vyjadriť svoj názor, súhlas či nesúhlas s návrhmi a názormi iných.
- Pri neporozumení môžeš požiadať o zopakovanie otázky.
- Je potrebné hovoriť otvorene, pomenovať svoje očakávania, želania, myšlienky alebo pocity.
- Môžeš zmeniť svoj názor.
- Máš právo sa nevjadriť.
- Ak budeš cítiť únavu, môžeš požiadať o prestávku.
- Máš právo na ochranu a pomoc.
- Máš právo na rovnocenný prístup zo strany dospelých a na slušné zaobchádzanie a rešpekt.

Súd Tvoje názory a práva rešpektuje.

Pamätaj, že:

- Naše pocity nás chránia a niekedy nám život uľahčujú, niekedy naopak komplikujú.
- Pocity prichádzajú bez toho, aby sme ich príchod vedeli plne ovplyvniť. Je to úplne prirodzené.
- Vieš sa rozhodnúť, čo so svojimi pocitmi urobíš a ako sa budeš správať (povieš ich niekomu, „vypustiš ich ako paru z hrnca“ alebo ich necháš, aby Ťa ovládli ...). Je dôležité si pocit v danú chvíľu uvedomiť a rozhodnúť sa ako s ním naložíš.
- O pocitoch pomáha hovoriť a požiadať o pomoc, ak si s nimi nevieš poradiť.
- Emócie by nás nemali ovládať, my naopak potrebujeme ovládať ich.

Ak potrebuješ pomoc, môžeš sa obrátiť na odborníkov - psychológov.

Záleží nám na tom, aby si sa cítil v bezpečí.

- Celý rozhovor sa nahráva.
- Môžeš ale povedať, čo si želaš, aby sa s tým, čo povieš ďalej dialo (napr. aby nahrávku zo súdu nepočuli Tvoji rodičia alebo iné osoby).

Príloha č.7 List Participačné práva

Vážení rodičia!

Radi by sme upriamili Vašu pozornosť na práva Vášho dieťaťa, ktorým sa hovorí participačné, t. j. právo dieťaťa na informácie o veciach, ktoré sa ho týkajú – a teda aj o tomto súdnom konaní. Rovnako právo vyjadriť svoj názor. Tieto práva sú formulované v Dohovore o právach dieťaťa, Zákone o rodine a Civilnom mimosporovom poriadku. Pre Vaše dieťa sú participatívne práva dôležité nielen pre samotné naplnenie ustanovení zákonov, ale najmä pre naplnenie psychologických potrieb Vášho dieťaťa.

Veríme, že ako rodičia ste plne kompetentní informovať Vaše dieťa o prebiehajúcom súdnom konaní, vypočuť a zohľadniť jeho názor, ktorý následne sprostredkujete súdu. Participatívne práva dieťaťa majú byť naplnené predovšetkým prostredníctvom jeho rodičov, no ak to tak nebude, túto povinnosť preberá všetkou zodpovednosťou súd, prípadne orgán sociálnoprávnej ochrany.

Mnoho rodičov si myslí, že je správne deti ochrániť od informácie, že prebieha súdne konanie, nezaťažovať ich informáciami alebo kontaktom so súdom, nie je to však pravda.

Je bežné, že napriek rozhodnutiu rodiča ochrániť a nezaťažovať deti, deti veľmi dobre rozumejú tomu, čo sa medzi ich najdôležitejšími dospelými deje. Cítia, ako sa na seba hneváte, ako sa trápíte. A najmä: ak ich so situáciou neoboznámite ako rodičia, deti sa o situácii aj tak dozvedia (napr. sa nájde niekto iný, komu táto informácia vyklzne z úst a často ešte aj tým najmenej vhodným spôsobom).

Ak sa dieťaťu mení rodinná situácia, dieťa potrebuje istotu. Úlohou rodičov je vysvetliť dieťaťu, čo sa bude diať a ubezpečiť ho, že je v poriadku to, čo bude cítiť. Život nám prináša situácie, že sa ľudia rozchádzajú, ale často ani oni samy nevedia, čo sa bude diať zajtra, o týždeň. Aj v tomto pocite žije vaše dieťa, je dôležité o tom s ním hovoriť.

Akú informáciu má dieťa vedieť v tomto konaní?

Vaše dieťa je účastníkom konania. Nie je to bežná situácia. Je to mimoriadna situácia pre všetkých zúčastnených a najmä pre dieťa. Vysvetlite dieťaťu, čo sa deje. Aké konanie na súde prebieha, o čom je – a najmä, že je aj o ňom. Že má na súde aj zástupcu, ktorý ho zastupuje a kto to je.

Je dôležité, aby dieťa vedelo, že môže otvorene vyjadriť svoj názor, povedať, čo chce, čo si myslí, ako sa cíti. Že to môže povedať vám, ako rodičom, svojmu zástupcovi, orgánu sociálnoprávnej ochrany, ale že môže to povedať aj priamo sudcovi, či sudkyni. Uistite sa, ako rodičia, že tomu porozumelo, že viete, čo si praje. A ak je dostatočne zrelé, dajte mu kontakt na kolízneho opatrovníka, či na súd. Môžete si pritom pomôcť aj letákmi, ktoré Vám budú doručené na súde.

Na druhej strane tohto listu Vám ponúkame zopár podnetov, ako s deťmi hovoriť.

Ak je Vaša situácia v rodine priveľmi zložitá, neviete, akým spôsobom komunikovať o tejto situácii s deťmi, môžete vyhľadať pomoc a to aj prostredníctvom vyššieho súdneho úradníka - koordinátora na súde, alebo prostredníctvom orgánu sociálnoprávnej ochrany.

Zopár podnetov ako na to:

- *Ak je to možné, informáciu, že sa rozchádzate, povedzte dieťaťu spolu. Ak sa to nedá, postupujte aspoň férovo, žiadne zahmlievanie.*
- *Myslite na to, že naďalej ostávate tými najdôležitejšími ľuďmi v živote dieťaťa, aj keď každý z vás pôjde svojou cestou.*
- *Urobte to čo najprirodzenejšie. Správajte sa čo najspontánnejšie. Nepreplánujte tú chvíľu. Ale ani ju neodkladajte. Predstavte si, ako sa cítite vy, keď počujete vetu „Musíme sa porozprávať“. Keď ju už vyslovíte, tak potom ten rozhovor aj začnite. Každé predĺžovanie bude bolieť.*
- *Pred deťmi nezakrývajte svoje vlastné emócie, buďte autentickí. Pre deti je v poriadku vidieť, keď vždy veselá mamina alebo tata, ktorý je samý žart, na chvíľu zväžnejú. Pomenujte ten pocit.*
- *Vyhňte sa ukazovaniu hnevu na situáciu alebo druhého partnera. Pamätajte, že dieťa má vzťah s oboma rodičmi a bude ho mať i po vašom rozchode.*
- *Radšej menej – stačí pár viet. Deti nepotrebujú vedieť, čo všetko ste robili, aby sa to, čo sa deje, nestalo, nepotrebujú ani zložité analýzy či frázy. V pomenovaní vecí buďte citliví, ale chodte priamo k veci.*
- *Predostrite deťom svoj krátkodobý plán: čo sa bude diať v najbližších týždňoch. Kedy budú s jedným a kedy s druhým rodičom. Kto bude s nimi chodiť na krúžky. Či sa budú sťahovať, a ak áno, tak kam a čo sa stane s ich vecami. Deti potrebujú mať istotu.*
- *A nezabudnite na jednu z najdôležitejších vecí: opýtajte sa detí, ako sa cítia, buďte pokojní a najmä skutočne aktívne počúvajte, čo deti hovoria. Veta „To nie je tvoja vina“ - nie je iba fráza. Deti ju potrebujú počuť, uvoľní a upokojí ich.*
- *Informáciu, že sa rozchádzate, povedzte najskôr deťom a až potom všetkým ostatným – babičkám a dedom, tetám, strýkom, bratrancom a sesterniciam či priateľom. Určite nie naopak.*

Čo sa môže s vašimi deťmi pri rozchode, alebo inej záťažovej situácii v rodine stať? Aké môžu byť signály, ktoré môžu naznačovať, že niečo nie je v poriadku?

- *Deti sa môžu ocitnúť v tzv. konflikte lojality. To zjednodušene znamená – každému z vás dvoch hovoria to, čo chcete alebo čo si oni myslia, že chcete počuť. Prestávajú byť autentické, pretože im záleží na vzťahu s oboma rodičmi alebo aj majú strach. Týmto sa učia vyhovárať, uhýbať a potláčať svoje vlastné emócie niekam dozadu.*
- *Niektoré deti v čase rozpadu rodiny prestanú robiť veci, ktoré predtým robili veľmi radi – športovať, chodiť na krúžky, už toľko nie sú s kamarátmi či kamarátkami... Pýtajte sa ich, čo sa deje a pozorne im načúvajte.*

Deti ťažko znášajú, keď si z nich robíte v čase rodinných kríz dôverníkov či dôverníčky. Niekedy radi preberú rolu rytiera, ktorý zachraňuje mamu alebo otca. Je dôležité vedieť, že ich to udržiava vo víre rodičovskej vojny, úplne v epicentre, kladie to na nich priveľkú zodpovednosť, ktorá na ich plecia rozhodne nepatrí. Skúste im nechať vlastný priestor a nedávajte ich do role, ktorá im nepatrí. Nie sú vašimi rodičmi, dôverníkom ani terapeutom.

Vaše dieťa má práva, ktoré by sme mali všetci rešpektovať.